

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE
SALDIRGANLIK DAVRANIŞI VE ALGILANAN ANNE
BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE BENLİK
SAYGISI DÜZEYLERİNİN ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Ecem ŞAHİN

İSTANBUL, 2015

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE
SALDIRGANLIK DAVRANIŞI VE ALGILANAN ANNE
BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE BENLİK
SAYGISI DÜZEYLERİNİN ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Ecem ŞAHİN

Öğrenci No:

130790064

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Emine Sevinç ÇAĞLAR

İSTANBUL, 2015

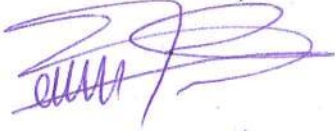
T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

30.09.2015

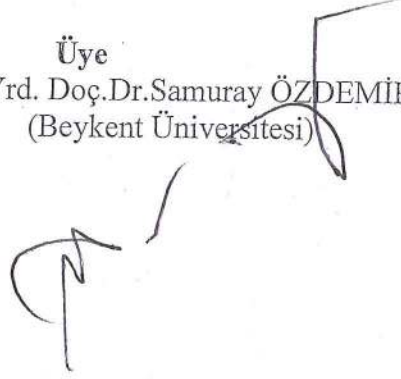
Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 130790064 numaralı *Ecem ŞAHİN*'in "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışı ve Algılanan Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkiye Benlik Saygısı Düzeylerinin Etkisi*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 15.09.2015 tarih ve 2015/37 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince 40 dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *ayçokluğu/oybirliği* ile *Kabul/Red* veya *Düzeltilme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

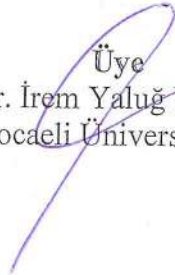
Danışman
Yrd. Doç. Dr. Emine Sevinç ÇAĞLAR
(Beykent Üniversitesi)

Üye
Yrd. Doç. Dr. Samuray ÖZDEMİR
(Beykent Üniversitesi)

Üye
Prof. Dr. İrem Yaluç ULUBİL
(Kocaeli Üniversitesi)

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışı ve Algılanan Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkiye Benlik Saygısı Düzeylerinin Etkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım 11/09/2015.

Aday: Ecem ŞAHİN

Adı ve Soyadı : Ecem ŞAHİN
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Emine Sevinç ÇAĞLAR
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2015
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Ergenlik, Saldırganlık, Anne-Baba Tutumu, Benlik Saygısı.

ÖZ

ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE SALDIRGANLIK DAVRANIŞI VE ALGILANAN ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYE BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİNİN ETKİSİ

Bu çalışmanın amacı, ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkiye benlik saygısı düzeylerinin etkisinin ortaya konulmasıdır. Ek olarak, araştırmada bireylerin cinsiyeti, yaşı, ebeveynin medeni durumu, evde kiminle yaşamakta oldukları, evde kendilerine en yakın hissettikleri kişinin kim olduğunun; anne baba tutumları, saldırganlık ve benlik saygısı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmaya İstanbul ilinde, özel bir kolejde okumakta olan 14-18 yaş arasındaki 400 birey alınmıştır. Veri toplama araçları olarak Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Aynı zamanda bireylerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından Kişisel Bilgi Formu oluşturulmuştur. Araştırmada sosyo-demografik özelliklere göre bakıldığında; erkeklerin kızlara oranla anne babalarından algıladıkları demokratik tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu, kendisine kimseyi yakın görmeyen bireylerin diğer bireylere oranla anne babalarından algıladıkları otoriter tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu, bireylerin anne babalarından algıladıkları demokratik tutum düzeyi arttıkça bireylerin benlik saygısı düzeylerinin de artmakta olduğu, bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum ölçeğinden aldıkları puan arttıkça bireylerin benlik saygısı düzeylerinin düşmekte olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmada yer alan yaş, ebeveynin medeni durumu gibi sosyo-demografik özelliklere göre de anlamlı sonuçlar elde edilmemiştir. Araştırmanın sonunda yer alan tartışma bölümünde bulgulara dayalı olarak araştırmacılara, alanda çalışan psikolojik danışmanlara ve ailelere yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Name and Surname : Ecem ŞAHİN
Supervisor : Assist. Prof. Dr. Emine Sevinç ÇAĞLAR
Degree and Date : Master, 2015
Major : Clinical Psychology
Key Words : Adolescence, Aggression, Parental Attitude, Self Esteem.

ABSTRACT
THE EFFECTS OF SELF-ESTEEM LEVELS ON THE RELATIONSHIP
BETWEEN AGGRESSION BEHAVIOUR AND PERCEIVED PARENTS
ATTITUDE ON THE ADOLESCENT INDIVIDUALS

The purpose of this study is to present the effects of self-esteem levels to the correlation of the aggression behaviour and perceived parents attitude phenomenon on the adolescent individuals. In addition, the gender, age, marital status of the parents, who do they live with at home, who is the person do they feel intimate with, the parents' attitude, the effects of the aggression and the self-esteem of the individuals are researched in this survey. The research is derived from 400 individuals between ages 14 to 18 who educate in a private high school in Istanbul. The Perceived Parent Attitude Scale, The Aggression Scale and The Self-esteem Scale are utilised for the data acquisition. On the purpose of the socio-demographic features determination "A Personal Information Form" is generated by the researcher. In consider of the research results, the socio-demographic features; in proportion to the females, the males' perceived democratic attitude levels from their parents are higher, also in proportion to other individuals whom do not feel intimate with anybody, their perceived strict attitude levels from their parents are higher, the augmentation of the individual self-esteem level and the augmentation of the perceived demographic attitude level from their parents are colletral, when the score that the individuals got from the strict attitude scale which is perceived from parents increases, the self-esteem levels of the individuals are decreasing. As far as the study shows that the scales of age and marital status of the parents do not attain the significant results like socio-demographic scales. Based on the findings in the final argument part of the research, the suggestions are made to the researchers, the physiological consultants that studies on field and to the parents.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

YEMİN METNİ.....	I
ÖZ.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER KISMI.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	X
SİMGELER LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR.....	XIV

I BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
I.1. PROBLEM.....	5
I.1.2.HİPOTEZLER.....	5
I.1.3. VARSAYIMLAR.....	5
I.1.4.SINIRLILIKLAR.....	6
I.1.5 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	6
I.1.6. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6

II BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

II.1. KURAMSAL ÇERÇEVE	8
II.1.1. ALGILANAN ANNE BABA TUTUMU.....	8
II.1.1. Demokratik Anne Baba Tutumu.....	11
II.1. 2. Otoriter Anne Baba Tutumu.....	11

II.1.3. Koruyucu/İstekçi Anne Baba Tutumu.....	12
II.1.4. Anne Baba Tutumunun Çocuklar Üzerine Etkileri	12
II.1.4.1. Otoriter Tutum Etkisi.....	12
II.1.4.2. Koruyucu Tutum Etkisi.....	13
II.1.4.3. İlgisiz Tutum Etkisi.....	13
II.1.4.4. Demokratik Tutum Etkisi.....	13
II.1.5. Anne Baba Tutumu ve Saldırganlık.....	13
II.1.2.SALDIRGANLIK.....	15
II.1.2.1. Saldırganlık Sınıflandırmaları.....	21
II.1.2.1.1. Zevk İçin Saldırganlık.....	21
II.1.2.1.2.Savunma İçin Saldırganlık.....	21
II.1.2.1.3. Bir Amaca Varmada Araç Olarak Saldırganlık.....	21
II.1.2.1.4.Kültürel Bir Öğe Olarak Saldırganlık.....	21
II.1.2.1.5. Fiziksel ve Sözel Saldırganlık.....	22
II.1.2.1.6. .Etkinci ve Tepkisel Saldırganlık.....	22
II.2.2. Saldırganlığı Açıklayan Kuramlar.....	22
II.2.2.1.Psikoanalitik Kuram.....	22
II.2.2.2. Etolojik Kuram.....	23
II.2.2.3. Engellenme-Saldırganlık Kuramı.....	24
II.2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	24
II.2.2.5.Biyolojik Kuram.....	26

II.3. BENLİK SAYGISI.....	27
II.3.1. Benlik Kavramı.....	27
II.3.2. BENLİK SAYGISI.....	30
II.3.2.1. Yüksek Benlik ve Düşük Benlik Düzeyi ve Etkileri.....	32
II.3.2.2. Ergenlik Dönemi ve Benlik Saygısı.....	35
II.3.3. Benlik Saygısı Ve Anne Baba Tutumu.....	37
II.3.4. Benlik Saygısı Ve Saldırganlık.....	39

III BÖLÜM

YÖNTEM

III.1 Araştırmanın Modeli.....	41
III.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	42
III.3 Verilerin Toplanma Araçları.....	42
III.3.1 Kişisel Bilgi Formu.....	42
III.3.2. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ).....	42
III.3.3 Saldırganlık Ölçeği (SÖ).....	45
III.3.3.1 Saldırganlık Ölçeği Geçerliliği.....	45
III.3.3.2 Saldırganlık Ölçeği Güvenirliliği.....	46
III.3.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ).....	48
III.4. Verilerin Toplanması.....	49
III.5. Verilerin analizi.....	49
III.6. Etik.....	50

V BÖLÜM

BULGULAR VE SONUÇ KISMI

IV.1 Betimleyici İstatistiksel Analizler	51
IV.1.1. Araştırmada Yer Alan Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Ölçen Ölçeklere İlişkin Betimleyici İstatistikler	51
IV. 1.1.1. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'ne (RBSÖ) İlişkin Betimleyici İstatistikleri.....	51
IV.1.1.2. Saldırganlık Ölçeği'ne (SÖ) İlişkin Betimleyici İstatistikleri.....	51
IV.1.1.3. Anne Baba Tutum Ölçeği'ne (ABTÖ) İlişkin Betimleyici İstatistikleri.....	51
IV.1.2. Araştırmaya Katılan Bireylerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Dağılımı.....	53
IV.1.3. Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	54
IV.1.4. Araştırmaya Katılan Bireylerin Saldırganlık Ölçeğinin Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	55
IV.1.5. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	55
IV.1.6. Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanlarının Yaş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	56
IV.1.7. Araştırmaya Katılan Bireylerin Saldırganlık Ölçeğinin Puanlarının Yaş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	57

IV.1.8. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanlarının Yaş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	58
IV.1.9. Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanlarının Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	58
IV.1.10. Araştırmaya Katılan Bireylerin Saldırganlık Ölçeğinin Puanlarının Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	59
IV.1.11. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanlarının Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	59
IV.1.12. Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanlarının Kendine Yakın Hissettikleri Kişiye Göre Karşılaştırılması.....	60
IV.1.13. Araştırmaya Katılan Bireylerin Saldırganlık Ölçeğinin Puanlarının Kendine Yakın Hissettikleri Kişiye Göre Karşılaştırılması.....	61
IV.1.14. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanlarının Kendine Yakın Hissettikleri Kişiye Göre Karşılaştırılması.....	62
IV.1.15. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları İle Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	63
IV.1.16. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları İle Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	64
IV.1.17. Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları İle Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	65

IV.18. Anne Baba Tutumunun Saldırganlık Üzerine Etkisinde Benlik Saygısının Aracılık Etkisi.....	66
IV.19: Demokratik Anne Baba Tutumu İle Saldırganlık Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Sobel Testi.....	68
ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI.....	69

V BÖLÜM

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

V.TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	71
KAYNAKÇALAR.....	76
EKLER.....	83
EK-1 Bilgilendirme ve Onay.....	83
EK-2KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	84
EK-3 ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ.....	85
EK-4 SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ.....	86
EK-5 ANNE BABA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ.....	88

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo IV.1: Araştırmaya Katılan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı...	52
Tablo IV.2: Araştırmaya Katılan Bireylerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Dağılımı	53
Tablo IV.3: Araştırmaya Katılan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması.....	54
Tablo IV.4: Araştırmaya Katılan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem T” Testi İle Karşılaştırılması.....	55
Tablo IV.5: Araştırmaya Katılan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması.....	55
Tablo IV.6: Araştırmaya Katılan Bireylerin Yaşları İle Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	56
Tablo IV.7: Araştırmaya Katılan Bireylerin Yaşları İle Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	57
Tablo IV.8: Araştırmaya Katılan Bireylerin Yaşları İle Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	57
Tablo IV.9: Araştırmaya Katılan Bireylerin Ebeveynin Birlikteliklerine Göre Grupların Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması.....	58

Tablo IV.10: Araştırmaya Katılan Bireylerin Ebeveynin Birlikteliklerine Göre Grupların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem T” Testi İle Karşılaştırılması.....	59
Tablo IV.11: Araştırmaya Katılan Bireylerin Ebeveynin Birlikteliklerine Göre Grupların Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması.....	59
Tablo IV.12: Araştırmaya Katılan Bireylerin Kendine Yakın Hissettikleri Kişiye Göre Grupların Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	60
Tablo.IV.13: Araştırmaya Katılan Bireylerin Kendine Yakın Hissettikleri Kişiye Göre Grupların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından “Anova”Testi İle Karşılaştırılması.....	61
Tablo IV.14: Araştırmaya Katılan Bireylerin Kendine Yakın Hissettikleri Kişiye Göre Grupların Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması.....	62
Tablo IV.15: Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları İle Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	63
Tablo IV.16: Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları İle Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	64
Tablo IV.17: Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları İle Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	65
Tablo IV.18: Anne Baba Tutumunun Saldırganlık Üzerine Etkisinde Benlik Saygısının Aracılık Etkisi.....	66

Tablo IV.19: Demokratik Anne Baba Tutumu İle Saldırganlık Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Sobel Testi.....	68
---	----

SİMGELER LİSTESİ

Df: Serbestlik Değeri

N: Denek Sayısı

P: Anlamlılık Düzeyi

R: Korelasyon Değeri

SS: Standart Sapma

X: Ortalama

KISALTMALAR

ABTÖ: Anne Baba Tutum Ölçeği

KBF: Kişisel Bilgi Formu

SÖ: Saldırganlık Ölçeği

RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bireylerin içerisinde doğup büyümüş olduğu ortamın özellikleriyle çevredeki bireylerle kurmuş olduğu ilişkiler ve geçirmiş olduğu yaşamışlıklar çeşitli yönlerden gelişimine etki etmektedir. Çevrenin olumlu şartları bireyde gelişim anlamında etkiler, olumlu olmayan şartlar bireydeki gelişim konusunda çeşitli engellere sebep olabilmektedir. Bireylerin çevresi ile kurmuş olduğu ilişkileri onların dünya ve kendileri ile ilgili algılarını şekillendirmektedir (Sezer, 2010).

Lise çağına denk düşen ergenlik evresi bireyin üstesinden gelmek zorunda kaldığı sorunlarla dolu olmaktadır. Ergenlerin bu sıkıntıların üzerinden gelmesi çevresinden aldığı sosyal destek ve kurduğu iletişim ile yakından bağlantılıdır. Bu anlamda ebeveynlerin çocuklarına karşı olan yaklaşımları gençlerin ergenlik dönemini problemlerden uzak bir şekilde yaşamalarına yardımcı olabilir (Hamarta ve ark., 2010).

Ana baba tutumu genel olarak çocuğa yöneltilen tutum, davranış ve beklentilerin tümü olarak tanımlanır. Baumrind'in çocuk yetiştirme tutumları ile alakalı kuramsal yaklaşımı alandaki araştırmalara öncülük etmiştir. Yılmaz'ın aktardığına göre, Baumrind otoriter, demokratik ve izin verici olmak üzere üç temel ana baba tutumu olduğunu öne sürmüştü ve ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimde bunlardan birini başat olarak kullandığını ifade etmiştir. Lamvorn ve arkadaşları (1991) ise geliştirdikleri Ana Baba Tutum Ölçeğinde ebeveyn tutumlarını dört kategoriye ayırmışlardır; otoriter, demokratik, hoşgörülü ve ihmalkâr. Ana baba tutumları farklı araştırmacılar tarafından farklı kategorilere ayrılarak incelenmeye çalışılmıştır. Fakat hepsinin ortak noktalarına bakıldığında, bunların çocuğa gösterilen ilgi, kabul ve kontrol çerçevesinde belirlendiği anlaşılmaktadır (Dağ ve Ceral, 2005).

Anne baba tutumunun insanları nasıl etkilediği incelendiğinde, yetkili (açıklayıcı-otoriter) ailelerde yetişmiş olan ergenlerin, diğerlerine göre psiko-sosyal açıdan daha yeterli, özgüven ve akademik başarının daha iyi düzeyde olduğu,

sorumluluğun, yaratıcılığın ve sosyal becerilerin daha iyi olduğu gözlenmektedir. Yetkeci ailelerde yetişmiş ergenlerin özgüven açısından daha aşağı düzeyde oldukları, bağımlılığın daha yüksek olduğu ve toplumsal becerilerin daha az olduğu gözlenmektedir. İzin veren ailelerde yetişmiş çocukların ise olgunluktan ve sorumluluktan biraz daha uzak oldukları, lider olma konusunda arkada durdukları ve hayır diyebilme becerilerinin daha zayıf olduğu ifade edilmektedir. Maddelere bağımlılığın ve suç işleme benzeri sıkıntılara meyilleri daha yüksektir (Steinberg, 2007).

Çocuk aile içinde öğrendiği davranışlarla ilerdeki hayatını şekillendirir. Ailenin çocuğa olan yaklaşımı kişiliğin gelişmesi üzerinde önemli etkiye sahip olabilmektedir. Anne ve babalar çocuklar için rol model olmakta ileri dönemdeki hayat üzerinde etkili olmaktadır. Özdeşim yoluyla çocuklar ailelerinden gözlemledikleri davranışlarla kendi kişiliklerine temel oluşturmaya çalışırlar. Ailenin çocuğuna sağlıklı bir model oluşturmaları ve olumlu yaklaşımı kendi iç dünyasıyla barışabilen topluma yararlı bir çocuk olabilirken tersi durumda problemli kişiliklerin oluşması sonucu ortaya çıkabilmektedir (Kaya ve ark., 2012).

Çocukta veya adölesanda uyum ve davranış problemleriyle anne baba tutumları arasındaki ilişki üzerinde sık sık durulan konulardandır. Adölesanlıkta artan fiziksel güce ve adölesanın yaşadığı çevre şartlarına bağlı olarak şiddetten hoşlanma ve saldırganca davranma sıklığında artış olabilmektedir. Avcı (2006), şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde önemli oranda yetersizlik yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bilir ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada, annelerin ve babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe çocuklarını örseleme oranlarının düştüğü sonucu ortaya çıkmıştır (Yıldız ve Erci, 2011).

Boxer ve Tisak (2005)'a göre kişilerin olumlu davranışlar edindiği aile ortamı, bazen olumsuz yaşantılar sonucu öfke ve saldırganlık gibi davranışlar da ortaya çıkarabilmektedir. En genel tanımıyla başkalarını inciten ya da incitme ihtimali olan her tür davranışa saldırganlık denir. Ancak bu tanımda niyet göz

önünde bulundurulmadığı için saldırganlık, başkalarını incitmeyi hedefleyen her tür davranış ya da eylem olarak tanımlanabilir (Özmen, 2004).

Saldırganlığa sebep olan faktörler konusunda da pek çok ayrı görüş vardır. Kimi kuramcılar saldırganlığın doğuştan gelen bir içgüdü olduğunu ve bu davranışa engel olmanın mümkün olmadığını düşünürken kimi kuramcılar ise sonradan çevresel etkenlerle edinilen ve önlenebilir bir davranış olduğunu savunmaktadırlar. Kişilik gelişiminde etkili olan önemli çevresel etkenlerden biri de anne-baba tutumlarıdır. Dolayısıyla anne-baba tutumlarının saldırganlık davranışları gelişiminde hangi yönde etkisinin olduğu merak konusu olmaktadır. Patterson (1974) saldırganlık ilişkilerinin olduğu ailede büyüyen çocukların saldırgan davranışlara sahip olduğunu ifade etmektedir. Bandura (1983) ise saldırgan modellerin günlük hayatta ailede, alt kültürlerde ve toplu iletişim araçlarında insanın karşısına çıktığına düşünmektedir. Fiziksel ceza kullanan anne-babaların çocukları başkalarıyla olan ilişkilerinde benzer şekilde saldırgan davranışlara başvurma eğiliminde olmaktadır. Şiddete maruz kalmış ve istismara uğramış erkek çocukların ana-babalarının da kendi ana babaları tarafından aynı muameleye maruz kaldığı ortaya konulmuştur. Yavuzer (1991) ise aşırı baskıcı ve otoriter tutum ile dengesiz ve tutarsız anne-baba tutumları ile yetiştirilen çocuklarda saldırgan davranışlara daha fazla rastlanıldığını vurgulamıştır (Tuzgöl, 2000).

Benlik saygısı, bireyin kendisi ile ilgili görece sürekli değerlendirmeleridir. Bireyin benlik kavramına ilişkin algılarının durumuna göre ortaya çıkmaktadır. Birçok araştırmacı benlik saygısı kavramını farklı tanımlamış, farklı bakış açılarıyla ele almış ve açıklamaya çalışmıştır. Gür'ün aktardığına göre, Rosenberg (1965) benlik saygısını sosyal yeterlilik, bireysel değer ve görünüş duygusu bileşenlerinden oluşan bir bütün olarak tanımlarken, Coopersmith (1967) kişinin kendini yetenekli, önemli, başarılı ve değerli olarak algılama derecesi biçiminde tanımlamaktadır. Beck (1974) ise benlik saygısının kişisel deneyim, başkalarının birey hakkındaki yargıları ve 'diğerleri' ile özdeşime bağlı olarak kazandığını fakat, bunların yorumlanma şeklinin de benlik saygısı üzerinde önemli etkisi olduğunu belirtmiştir (Dağ ve Ceral, 2005).

Ergen psikolojisinin gelişiminde, aile içi iletişim ve etkileşim düzeyi son derece etkili olmaktadır. Yetkeci aile tipleri, ergenleri sahip olunan bir “çocuk” olarak değerlendirir. Demokratik aileler ise ergenleri bir birey olarak kabul etmekte ve onları büyüyen, gelişen kimliği ve kişiliği olan bir birey olarak değerlendirmektedir. Yanlış ve doğru davranışlarının kendisine ait olduğunu ve birey olmanın sonucu olduğunu kabul ederler. Demokratik aileler ergenlerde sorumluluğun kendilerine ait olduğu algısını pekiştirme eğilimindedirler (Dilek, 2007).

Benlik saygısı kazanımında, ana-baba, özdeşim kurma modelidir. Çocuk 8 yaşına kadar olgunluğa ulaşamaz, yani kendisine ait bir benliği olduğunu kavrayamamaktadır. Yani çocukluğun orta dönemlerine kadar, kendi benliğinden bahsedememektedir. Bu dönemden sonra bile (bilişsel ve kişilik kavramı yaklaşımlarına göre) çocuk yetişkinliğe ulaşmadan tamamen kişisel bir bilince, kendisini yansıtmaya, buna bağlı olarak da davranışlarını değiştirme kapasitesine henüz ulaşamamaktadır. Bu durum çocuğun kendisi ile ilgili bir şeyler öğrenmediğini göstermemektedir. Ergen ve yetişkinlerin benlik saygılarına erişmesinde çocukluk dönemlerinde edindikleri öğrenmeler önemli bir yer tutar. Öğrenmeler ise; aileyi ve önemli bireyleri gözleyerek, inceleyerek ve onların hareketlerinden mesaj alarak oluşmaktadır (Dilek, 2007).

Benlik saygısı ile ilişkisinin araştırılması amaçlanan diğer bir değişken ise saldırganlık davranışlarıdır. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde benlik saygısı ve saldırganlık davranışları arasında farklı sonuçların ve yorumların ortaya çıktığı görülmektedir. Bazı araştırmalar bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını, bazıları düşük benlik saygısının istenmeyen ve olumsuz olarak değerlendirilen davranışlarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Araştırmamızda da benlik saygı düzeyi ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı bir ilişki olabileceği ve düşük ve ya yüksek benlik saygısı düzeyinin saldırganlık davranışları açısından belirleyici bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

1.1. Problem

Ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkiye benlik saygısı düzeylerinin etkisi var mıdır?

Algılanan ana baba tutumlarının 14-18 yaş arasındaki ergenlerde görülebilen saldırganlık davranışları üzerinde etkisinin olup olmadığı ve bu ilişkiye bu yaş aralığındaki bireylerin benlik saygısı düzeylerinin bir etkisinin olup olmadığı sorusuna cevap aranmaktadır.

1.1.1. Alt Problemler

1. 14-18 yaş arasındaki bireylerde saldırganlık davranışları ile algılanan ana baba tutumları arasında bir ilişki var mıdır?

2. 14-18 yaş arasındaki bireylerde saldırganlık davranışları ile benlik saygısı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

3. 14-18 yaş arasındaki bireylerde algılanan ana baba tutumları ile benlik saygısı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

1.1.2. Hipotez

Ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkiye benlik saygısı düzeylerinin etkisi vardır.

1.1.3. Varsayımlar

1. Araştırmanın örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

2. Araştırmaya katılan bireylerin Kişisel Bilgi Formu, Saldırganlık Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Anne Baba Tutum Ölçeğinde yer alan soruları gerçek durumlarını yansıtacak şekilde doğru cevapladıkları varsayılmıştır.

3. Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formunun katılımcıların demografik özelliklerini; Saldırganlık Ölçeğinin katılımcıların saldırganlık davranışları düzeyini; Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin katılımcıların benlik saygısı düzeylerini ve

Anne Baba Tutum Ölçeğinin katılımcıların algılanan anne baba tutumunu ölçtüğü varsayılmıştır.

I.1.4. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma 2015 yılı içerisinde sadece İstanbul ilinde yaşayan 14 ve 18 yaş aralığındaki 400 kişi ile sınırlıdır.

2. Bireylerde saldırgan davranışlara pek çok faktör sebep olabilmesine rağmen, bu çalışmada sadece algılanan ana baba tutumları ve benlik saygısı düzeyleri ele alınmıştır.

3. Bireylerde benlik saygısı düzeyi üzerinde etkili olabilen pek çok faktör bulunmasına karşın, bu çalışmada yalnızca algılanan ana baba tutumu ve saldırganlık davranışları ele alınmıştır.

I.1.5. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ergenlik çağına denk gelen ve saldırgan davranışların artmaya eğilim gösterdiği bir aralık olan 14-18 yaş arası bireylerde saldırganlık davranışları ile algılanan ana baba tutumları arasında bir ilişkinin olup olmadığının ve bu iki değişken arasındaki ilişki üzerinde benlik saygısı düzeyinin etkili olup olmadığının araştırılmasıdır.

I.1.6. Araştırmanın Önemi

14-18 yaş aralığı hem bedensel hem de ruhsal açıdan değişimlerin yoğunlaştığı ergenlik çağına denk gelmektedir. Bu dönemde ergenler açısından gerek aile içi iletişim ve etkileşim gerekse arkadaşlık ilişkileri farklılaşmaya başlamakta ve bu dönem bireylerin kişilik gelişimleri için çok kritik bir önem taşımaktadır. Aile içi iletişimde ana baba tutumları bireylerin davranışları ve gelişimleri üzerinde etkili olabilmektedir. Arkadaşlık ilişkilerinin yoğunlaşması ve bireylerin çevresel değişikliklerin içerisine girmesiyle beraber saldırganlık davranışları da ortaya çıkabilmektedir. Benlik saygısı düzeyi de bireylerin hem ruhsal hem bedensel gelişimleri üzerinde etkili olması açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma ana baba tutumlarının ergenlik çağına bir problem olarak gözlenen saldırganlık

davranışları üzerinde etkili olup olmadığını araştırması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bireylerin benlik saygısı düzeylerinin de bu ilişki üzerinde nasıl bir etki yaratabildiğini anlama ve hem aile içi iletişimin yaratabildiği problemleri hem de ergenlik çağı problemlerini tanıyabilme açısından önem taşımaktadır. Ek olarak araştırma sonucunda bireyin aileden algıladığı olumsuz tutuma rağmen benlik saygısı düzeyinin yüksek olduğu bireylerde saldırganlığın düşük olduğunun gözlenmesi halinde bireylerin benlik saygı düzeylerini yükseltmek üzerine çalışılmasının önemini vurgulamak açısından da önem taşımaktadır.

II . KURAMSAL ÇERÇEVE

II.1. ALGILANAN ANNE BABA TUTUMU

Çocuğun yaşamını devam ettirdiği ortam olan ailesi, ergenin diğerleriyle olan ilişkilerini ve gelişimini etkilemektedir. Aile çocukta eğitimin, duygusal ve sosyal gelişimin sağlanmasında önemli rol almaktadır. Bu gelişim ve ilişkiler öncelikli olarak aile bireylerinin çocuklara yönelik tutumları ve tüm aile ilişkilerinin tesiri altında sağlanmaktadır (Hanımoğlu, 2010).

Çocuk gelişimi ve çocuk psikolojisi dalında yapılmış birçok çalışmayı farklı ana baba davranışları çocukları çeşitli şekillerde olumlu ve ya olumsuz şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır (Ceral ve Dağ, 2005). Yılmaz (2001) bu davranışların farklılığı çocuğun gözünde aile kavramı tanımını da farklı kılmakta olup, çocuğun yaşamında ana-babasından beklentilerini de ön plana çıkarttığını belirtmiştir. Bu nedenle çocuğun gözünde aile tanımı, anne ve babası tarafından koşulsuz sevilen, korunup kollanan, kendi fizyolojik ihtiyaçlarının karşılandığı, kendi başarılarının takdir edildiği, duygu ve düşüncelerine saygı duyularak dinlenildiği, tüm aile fertlerinin birbirini şart olmadan sevdiği ve saygı gösterdiği sevgi dolu bir aile olarak tanımlanabilir (Yavuzer, 2005). Yılmaz (1993)'a göre bu tanımdan yola çıkarak, çocuk için aile içi ilişkilerin ve kendisine karşı anne babasının gösterdiği tutum ve davranışlarının etkisinin büyük olduğu ile bu davranışların çocuğu doğrudan olumlu ve ya olumsuz şekilde de etkilediği görülmektedir. Bu sebeple çocuk gelişimi ve çocuk psikolojisi ile ilgili yapılan birçok araştırmanın arkasında kesinlikle anne ve babanın çocuğa karşı olan davranışı ve ailenin işlevselliği konusunun işlendiği görülmektedir (Yarapsanlı, 2011).

Güneysu ve Bilir (1988) aktardığına göre Burns, çocuk için çevrede gördükleri en önemli bireylerin ana ve babalar olduklarını belirtmiştir. Bundan dolayı çocuğun gelişimi için en önemli durum çocuğun ebeveynlerinin ona yaklaşımını ne şekilde anlamlandırdıklarıdır. Eğer ki ana-babalar çocuklarına olumlu benlik saygısı kazandırmak istiyorlarsa, çocuklarına karşı sergiledikleri davranışlarına özen göstermeli ve bu davranışların çocuklarınca nasıl algılandığına karşı duyarlı olmalıdırlar. Williamson ve Campell'a (1985) göre ergenlerin toplumla bütünleşme

zamanı açısından aile en kritik bileşendir. Zira aile; bilgi, değer, davranış, rollerin ve alışkanlıkların nesilden nesle aktarılışında en etkili rolü oynamaktadır. Aile ergene yol gösterir, örnek olan davranışlarıyla gençte kişilik, fikir, tutumları şekillendirir. Fakat ergenlerin anne babalarından neler öğrendikleri bir bakıma nasıl bir ana-babaları olduğuna da bağlıdır (Hanımoğlu, 2010).

Baumrind'in çocuk yetiştirme davranışları ile ilgili kuramsal yaklaşımı alandaki araştırmalara yol göstermiştir. Yılmaz'ın söylediklerine göre, Baumrind otoriter, demokratik ve izin verici olmakla beraber üç tane temel ana baba davranışı olduğunu öne sürmüş ve ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşimi bunlardan birini 'baş at' olarak kullandığını belirtmiştir. Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991)'un geliştirdikleri ana baba davranışları ise farklı araştırmacılar tarafından farklı sınıflara ayrılarak incelenmek için ele almıştır. Fakat hepsinin ortak noktalarına bakıldığında, bunların çocuğa verilen ilgi, onları kabul ve kontrol çerçevesinde gösterdiği anlaşılmaktadır (Dağ ve ceral, 2005).

Maccoby ve Martin (1983), Baumrind'in kabul-ilgi ve denetim boyutlarından yola çıkarak 4 adet ebeveynlik tutumu ortaya koymuşlardır. Bunlardan yetki verici tarzda çocuğa düşük seviyede kabullenme ve ilgili olma, yüksek seviyede denetleme ve gözetim altında tutma davranışları bulunmaktadır. Bu stili benimseyen ebeveynler koydukları kurallara çocuklarının kesin bir biçimde itaatini beklerler ve çocuklarının arzu ve gereksinimlerine karşı duyarsız oldukları için etkileşim ve iletişimleri zayıftır. Açıklayıcı-yetkili stilde ilgi ve denetim dengelenmiştir. Bu tutumu benimseyen ebeveynler koydukları kuralların tartışılabilirliğini ifade ederler ve uyumu genel olarak ikna üzerinde oluşturmaya çalışırlar. Çocuklara karşı sevgiyi ve ilgiyi önemserler. İzin verici stili benimseyen ebeveynlerde ilgili olma, sevgi gösterme ve çocuğunu kabullenme fazladır fakat denetleme yok denecek kadar azdır. İzin verici/ihmalkâr tutumda ise hem kabul ve ilgi yoktur hem de denetleme bulunmamaktadır. Bu tutumu benimseyen ebeveynler çocuğun isteklerine cevap vermezler, birlikte vakit geçirme ve çocuklarıyla yakınlaşma konusunda yetersizdirler. Anne-baba tutumlarının kişiliği etkileme biçimi üzerinde yapılmış çalışmalara bakıldığında açıklayıcı-yetkili tutumun en sağlıklı tutum olduğu ve böyle ailelerden yetişen çocukların en verimli çocuklar olduğu gözlenmektedir. Yapılmış

olan çalışmalara bakıldığında böyle ailelerde yetişen çocukların, benlik saygısı, atılğan olma, sosyal gelişimi tamamlayabilme, okul başarısı, kendi kendine yetebilme gibi alanlarda iyi düzeyde oldukları görülmektedir. Steinberg ve arkadaşlarına göre yetkeci ve izin verici/şımartıcı ailelerin çocuklarında ise olumlu ve olumsuz özellikler birbirine yakın olmaktadır. Denetimin yoğun olabildiği bu ailelerde çocuklar psikolojik ve bedensel stres yaşayabilmektedirler. alışmalara bakıldığında, izin verici/şımartıcı ebeveynlerin çocuklarında çoğunlukla okulda başarının yetersiz olduğu, madde kullanımına yatkın oldukları ve genel anlamda sorumluluk bilincinin zayıf olduğu görülmektedir. Ama bu çocuklarda da açıklayıcı-yetkili stilde yetişmiş çocuklara benzer olarak kendi kendine yetme ve kendine güven duygusunun mevcut olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. İzin verici/ihmalkâr ailelerde yetişen çocukların ise uyum ve ruh sağlığı anlamında en faydasız grup oldukları sonuçları görülmektedir. Böyle ocuklarda çoğunlukla diğer ebeveynlik stillerinde yetişen çocuklara göre akademik başarının çok daha az olduğu, bu çocukların madde kullanımına yatkın oldukları, saldırganlık ve sorumsuzluk davranışlarının fazla olabildiği ve kendine yetme ve kendine yetme konusunda yetersiz oldukları görülmüştür (Hanımoğlu, 2010).

Darling ve Steinberg (1993)'e göre psikanalitik anlayış gelişimin esasının biyolojik olduğu ve anne-babalık tutumu ile toplumun beklentileri arasında çatışmaların kaçınılmaz olduğu görüşlerini belirtmiştir. Psikanlatik anlayış ana-baba ve çocuklar arasında olan duygusal ilişkiyle çocuktaki psikoseksüel, psikososyal, ve kişilik gelişimine etkisine odaklanmıştır. Aileler arasında ocuk-ebeveyn ilişkisi bakımından farklılıkların bulunması, ebeveynlerin davranışlarının farklılıklarına dayanmaktadır. Davranışi yaklaşım ise çocuğun çevresinden aldığı pekiştirenlerin gelişimi üzerinde ne düzeyde etkili olduğu incelemiş ve ebeveynlerin davranışlarının tutumlarında daha önemli olduğunu ifade ederek anne-baba tutumlarını davranışlar açısından ayırmışlardır. Çocuklardaki kişisel farklılıklar içerisinde bulundukları öğrenme çevrelerinin farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Davranışçılar anne-baba tutumunun bu çevreyi niteleyen davranışlar olduğunu ifade ederler. İki kuramda çocukların sosyalleşmesinin, ebeveyn inançları ve ebeveynlerin davranışları ile oluşan ocuk doğasının yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir (Erdoğan, 2013).

Çocukların, ailedeki bireylerle geliştirdikleri ilişkiler, çocuğun öteki kişilere, objelere ve bütün hayata yönelik benimsemiş olduğu tutumlar ve davranışlara temel oluşturmaktadır. Genel olarak literatüre bakıldığında ana baba davranışlarının üç ana başlık altında toplandığı görülmektedir.

II.1.1. Demokratik Anne Baba Tutumu

Sezer ve Oğuz (2010)'a göre çocuğa karşı koşulsuz sevgi ve saygının gösterilen, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına karşı duyarlı olunan, yaşına göre çocuğun kendisi ile ilgili bazı kararları almasına teşvik eder, çocuğun fikirlerine değer verilen, tutarlı, kararlı ve güven verici anne baba davranışı demokratik anne baba tutumudur (Gönen, 2014).

Demokratik anne baba davranışı, çocukların kişilik gelişimi için en uygun olan davranıştır. Bu tutumu uygulayan anne babalar çocuklarını hem denetler hem de onların ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak tanırırlar. Anne babaların davranışları, birbiriyle yararlı, kararlı ve güven vericidir. Belli sınırlar içinde çocukların bazı davranışları yapmalarına izin verilir ve böylece onların sorumluluk duygusunun gelişmesine uygun ortam hazırlanmış olur (Özdemir ve ark., 2012).

II.1.2. Otoriter Anne Baba Tutumu

Sezer ve Oğuz (2010)'a göre otoriter anne baba tutumu ise çocuklarının gelişim düzeylerinin, kişilik özelliklerinin ve isteklerinin dikkate alınmadığı, kendilerinin istedikleri doğrultuda davranılmasının beklendiği, çocuğun ana babanın istediği yönde davranmadığında sık sık ceza aldığı otoriter ana baba tutumudur (Gönen, 2014). Otoriter tutumun çocuklarda bağımsız kişilik gelişimine engel olduğu, özellikle erkek çocuklarda saldırganlık düzeyini arttırdığı ve benlik saygısı düzeyini düşürdüğü görülmektedir (Sezer, 2010).

Ana babaların otorite ve baskı içeren yaklaşımları, ergenlerin kimliklerini arama sürecinde sıkıntı yaşamalarına sebep olmakta, kendilerine güven ve değer verme konusunda yetersizlik yaşamalarına yol açmaktadır. Bu sebepten dolayı böyle ortamlarda yetişen ergenlerin kendilerine ve çevrelerine olan saygıları düşüktür. Bu tutumu benimseyen ebeveynler sevgilerini pekiştireç olarak kullanırlar ve

istemedikleri davranışları gördüklerinde çocuklarını sevgiden yoksun bırakmaktadırlar. Sonuçlar olarak bu yaklaşım ergenlerde iletişimin ve etkileşimin yetersizleşmesine yol açmaktadır (Tuzgöl, 1998).

II.1.3. Koruyucu/İstekçi Anne Baba Tutumu

Sezer ve Oğuz (2010) son olarak koruyucu/istekçi ana baba tutumunda ise çocuklar anne babaları tarafından aşırı bir biçimde korunur ve denetlenirler. Her konuda çocuklara gereğinden fazla müdahale edilerek, onların kendi kendilerine yeter hale gelmeleri ve kendilerine güvenmeyi öğrenmeleri engellenmektedir. Çocukların yapabileceği pek çok şey anne baba tarafından yapıldığı için çocukların yaşayarak öğrenmelerine engel olunmuş olur (Tuzgöl, 1998).

Aşırı şekilde koruyucu tutum sergileyen ebeveynlerle yetişen çocuklar, daha sonraki yıllarda psikososyal anlamda gelişme konusunda sıkıntı çekerler ve girişim, sosyallik gibi davranışlarda eksik kalırlar. Çocukların kendilerine ait benliği tanıyıp anlama fırsatı verilmediğinde bağımlılık özelliği yüksek ve psikososyal açıdan yeterince gelişemeyen çocuklar yetişir. Çocuğa kendi benliğini tanıma imkânı vermemek, ailenin istediği doğrultuda bağımlı bir kişi olmasına ve psiko-sosyal olgunlaşmanın engellenmesine sebep olmaktadır. Sinirli olma, huzursuz olma, dikkatsiz olma benzeri durumlar bu tutumu benimseyen ailelerde yetişen çocukların özellikleri olabilmektedir. Çocuğun kişilik yapısı, ruh sağlığı ve çevresine uyum biçimiyle anne-baba tutumu arasında sıkı bir ilişkinin olması anne-baba tutumlarının etkileriyle ilgili çalışmaları gerekli kılmaktadır (Gönen, 2014).

II.1.4. Anne Baba Tutumunun Çocuklar Üzerinde Etkileri

II.1.4.1. Otoriter Tutum Etkisi

Çocuklarının kesin bir şekilde itaatini bekleyen, çocuklarıyla iletişime geçmekten uzak, isteklerinin ve beklediklerinin tartışmadan gerçekleşmesini talep eden, çocuklarını kendileriyle alakalı kararlar alma noktasında yetersiz gören ana baba tutumudur. Bu durumun sonucu olarak çocuklar sessiz, uslu ve dikkatli

olmasına rağmen aynı zamanda küsen, çekinen, başkalarından kolaylıkla etkilenebilen ve fazla duyarlı bir tarzı benimsemek durumunda kalmaktadırlar (Yaprak, 2007).

II.1.4.2. Koruyucu Tutum Etkisi

Çocuğunun hemen her şeyi ile ilgilenmeye çalışıp, çocuğu mümkün olabildiğince tehlikelerden uzak tutmaya çalışan, çocuğun yaptığı her şeyden haberdar olmaya çalışan ve hatta çocuğun kendi başına bir şeyler yapmasına izin vermeyen ana baba tutum ve davranışlarını içerir. Bunun sonucunda ise bağımlı, özgüven duygularından yoksun ve zayıf bir birey geliştirir (Yaprak, 2007).

II.1.4.3. İlgisiz Tutum Etkisi

Çocuğunu ihmal, hatta psikolojik bakımdan reddeden, çocuğunun ilgi ve ihtiyaçlarından habersiz olan, çocuğunun nerede ve ne yaptığı ile pek ilgilenmeyen, çocuğunu mümkün olduğu kadar çevresinden uzak tutmaya çalışan, çocuğuna en az sevgi gösteren ve tutumlarına en az kontrol uygulayan ana baba tutum ve davranışlarını içerir. Bu tutuma maruz kalan çocukların okula karşı sorumsuz, zamanını iyi değerlendiremeyen ya da boşa harcayan, yanlış arkadaşlar sahibi olan, içki, sigara içen ya da eğilimi olan çocuklar oldukları gözlemlenmiştir (Yaprak, 2007).

II.1.4.4. Demokratik Tutum Etkisi

Çocuklarına yönelik olumlu duygulara, isteklerine dair hassasiyet taşıyan, yaş düzeyiyle orantılı olacak şekilde kendileriyle alakalı karar alma konusunda cesaretlendiren, çocuklarının fikirlerini önemseyen, sözel iletişim için uygun koşul yaratan ana baba tutumlarını içermektedir. Bu şekilde yetişen bireyler; özerklik, bağımsızlık anlamında daha iyi bir kişiliğe sahip olurlar. Kendilerine ait hakları korumakla beraber işbirliğine ve dayanışmayada açıktırlar (Yaprak, 2007).

II.1.5. Anne Baba Tutumu ve Saldırganlık

Çocukta ve ya adölesanda uyum ve davranış sorunları ile ana baba tutumları arasındaki ilişki üzerinde sıkça durulan konulardandır. Adölesanlıkta artan fiziksel

güce ve adölesanın yaşadığı çevre koşullarına bağlı olarak şiddetten hoşlanma ve saldırganca davranma sıklığında artış olabilir. Avcı (2006), şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde önemli oranda yetersizlik yaşadıklarını belirtmektedir. Bilir ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırmada, annelerin ve babaların eğitim seviyeleri yükseldikçe çocuklarını örseleme oranlarının düştüğü görülmektedir. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı'nın yaptığı bir çalışmaya göre ülkemizde ailelerin üçte birinde aile içinde fiziksel zor kullanılmaktadır. Zor kullanan hanelerin dörtte üçünde çocukların zor kullanımına tanık oldukları ve bu çocukların zor sonrası korku, ana-babayı sevmeme, içine kapanma, saldırganlık şeklinde tepki verdikleri görülmüştür. Karataş (2002) ana baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında adölesanların babalarının saldırganlığı arttıkça adölesanın saldırganlık düzeyinin de arttığı sonucuna varmıştır. Hatunoğlu'nun (1996) yaptığı çalışmada otoriter ana-baba tutumunda yetişen adölesanların hem demokratik ve hem de ilgilenmeyen ana baba tutumlarında yetişenlere oranla daha saldırgan eğilim içinde oldukları belirlenmiştir. Flannery ve arkadaşları okullarda yaşanan şiddet durumları adölesanlarda post travmatik strese ve saldırgan davranışlara sebep olduğunu görülmüştür. Aile içi şiddet, gelişmekte olan ve gelişmiş hemen tüm ülkeler için bir halk sağlığı sorunudur. Özellikle erken çocukluk döneminde yaşanan şiddet hayatları düzelmeyecek zararlar verir. İyileşemeyecek ruhsal yaralanmalara ve hatta fiziksel sakatlıklara neden olabilir. Hemşirenin saldırgan davranışların erken uyarı işaretlerini bilmesi, potansiyel zor oluşturacak davranışları fark etmesi, bu işaretleri gösteren çocukları teşhis etmesi ve bu belirtilerin aile tarafından teşhis edilebilmesi açısından aileye eğitim vermesi, saldırgan davranışa müdahale geliştirebilmesi açısından önem arz eder. Bu çalışmanın amacı ana baba tutumları ile adölesanların saldırgan davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemektir (Yıldız ve Erci, 2011).

Ergenlikte özerkliğe ve bağımsızlığa ulaşmak ergenlerin gelişim görevleri arasındadır (Hortaçsu, 2003). Ergenlikte bireyler, anne-babalarıyla geçirdikleri vakti azaltmakta ve evlerine biraz uzak durmaktadırlar (Steinberg, 2007). Ergenlikteki genç bağımsızlığını kazanmak için uğraşırken ebeveynler kontrollerini arttırmaya gayret ederler (Hortaçsu, 2003). Genç ile anne-babası arasında bu uzaklık olsa da

ergenlik dönemindeki birey yetişkinliğe geçiş için gerekli olan gelişim ödevlerini tamamlamak için en temel rol model olan ebeveynlerinin davranışlarından etkilenir (Totan ve Yönden, 2007).

Ana baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişki incelenmiş, anne baba davranışları ile adölesanların saldırganlığı arasında ilişki olduğu, demokratik tutum ile olumlu yönde zayıf bir ilişki, otoriter ve ilgisiz tutum ile olumsuz yönde zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur. Hatunoğlu (1996) Erzurum'da 328 lise son sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasında otoriter ve ilgisiz ana baba tutumları ile deneklerin saldırgan davranışları arasında ilişki bulmuştur. Adölesanlık döneminde karşılaşılan duygusal ve davranış sorunlarını algılayan bazı aile tutumları belirler. Davranışları her zaman kontrol edilen, otoriter tutum ortaya koyan adölesan ebeveyni yanında olmadığında davranışlarını kontrol etmede güçlük çekecektir. Demokratik ana baba tutumu çocuğun olumlu davranış geliştirme ve sorunlarla başa çıkmada şiddete başvuruyu azaltmaktadır. Demokratik ailelerde yetişen bireyler ise kendilerini ifade etme, sorunu çözmeye kendilerine özgü başardıkları yolları kullanarak şiddete daha az başvururlar. Otoriter tutumda adölesanlar kendi keşfettikleri, deneme yanılma yoluyla buldukları çözüm yollarının aksine ebeveynlerinin çözüm yollarına zorlandıklarından kendilerini gerçekleştirme ve kabul görme yoluna şiddete başvurarak göstermektedir (Yıldız ve Erci, 2011).

II.1.2. SALDIRGANLIK

Perlman ve Cozby (1983)'e göre günlük dilde saldırganlık sözcüğü çok geniş bir yelpazedeki davranış, davranış ve hatta duygular için kullanılmaktadır. Örneğin, çok rekabetçi olan bir satıcıya saldırgan denilebilmektedir. Bazen saldırganlığın kızgınlık anında ortaya çıkan duygular için de kullanıldığına rastlanmaktadır. Oysa saldırganlık bir davranış olup, kızgınlık bu davranışa neden olabilen duygudur. Bu konu ile ilgili bir diğer kavram olan öfke ise kızgınlıktan daha kuvvetli bir duygudur. Net ve belirli bir tanım olabilmesi için araştırmacılar kavramın anlamını “diğerlerine zarar verme amacı güden davranışlar” olarak daraltmışlardır. Diğer bazı kuramcılar da saldırganlığı benzer şekillerde tanımladıkları görülebilir. Freedman, Sears ve Carlsmith (1989)'a göre davranışçı ya da öğrenmeci yaklaşımların kabul ettiği, saldırganlık tanımı “diğerlerini inciten ya da incitme ihtimali olan her tür davranıştır”

şeklindedir. Deaux, Dane ve Wrightsman (1993) ise saldırganlığı “canlı bir varlığa yöneltilmiş zarar verme amacı içeren davranışlar” olarak tanımlamıştır (Tuzgöl, 1998).

Buss (1973), saldırganlığı fiziksel ile sözel boyutta ele almıştır. Bu iki saldırganlık aktif ya da pasif, doğrudan veya dolaylı olarak kendini gösterebilir. Hayvanlar genellikle saldırganlığı, aktif fiziksel veya doğrudan gösterirler, fakat insanlar saldırganlığı pasif veya dolaylı bir şekilde dışa vurabilmektedirler. Kişiler genelde öfke duyduğu hedefi olan kişi ile doğrudan karşı karşıya gelmeyi istemeyebilmekte, amacı olan kişi ile ilgili hikayeler uydurmak, o kişi hakkında arkasından konuşmak gibi davranışlarla öfkesini gösterebilmektedir (Tuzgöl, 1998).

Kağıtçıbaşı (1999) ise bir davranışın saldırgan olup olmadığına karar vermek için amaca bakmanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Kağıtçıbaşı, bir davranışa hangi amaçla tepki vereceğini davranışın nedeninin belirlediğini, bu sebeple bir davranışın sebeplerini kavramanın ve bunu yorumlamanın önemli olduğunu belirtir. Bir davranış karşıdakine zarar vermek niyetiyle yapıldığında saldırgan davranış olarak tanımlanırken, böyle bir amaç taşımadığında ise saldırgan davranış olmaz. Dökmen (2008)’in saldırganlık tanımı ise bir veya birkaç canlının bir veya birkaç canlıya fiziksel veya psikolojik açıdan zarar vermesi şeklindedir. Dökmen’e göre de saldırganlığa ilişkin en önemli belirleyici, ‘kişinin niyeti’dir. Bu nedenle, saldırganlık, başkalarını incitmeyi amaçlayan (niyet), her türlü davranış ya da hareket biçiminde de tanımlanabilir. Saldırganlık eğilimi doğuştan gelebilir, ancak insanlar, içinde yaşadıkları kültürün ve kişisel yaşantılarının zihinlerinde oluşturduğu tablonun etkisi ile de saldırgan davranışlar sergileyebilir (Kaplan, 2012).

Ballard ve arkadaşlarına göre saldırganlık, diğer bir canlıya bilerek, fiziksel veya duygusal anlamda zararlar veren tutumlarla davranışları içeren durumlardır. Saldırganlığın daha iyi anlaşılabilmesi için saldırganlık ile yakından ilişkili olan şiddet ve öfke gibi kavramlarını da açıklamak gerekmektedir. Şiddet ile saldırganlık arasındaki farkı incelediğimizde şiddetin saldırganlığın davranışa yansımış hali olarak açıklanabilir ve saldırganlığın etkisinde yer alır. Olweus (1999) şiddeti, bir kişinin fiziki anlamda yada bir objeyle, başka bir kimseye ciddi manada yaralama veya zarar verme durumu olarak açıklamıştır. Asıl olarak şiddet saldırganlığın bir

şeklidir ve fiziksel güce dayalıdır. Ayrıca eşit olmayan kuvvet ilişkisi, devamlılık ve kasıtlılık gibi özelliklerin de bulunması gereklidir. Kısacası şiddet, kuvvet ve baskılama yoluyla bireylerin beden yada ruh sağlığına zarar vermeyi amaçlayan kişisel yada toplu eylemlerin bütünüdür (Gümüş, 2011).

Erich Fromm, diğer insanlara, hayvanlara veya canlı olmayan her şeye zarar verici olan veya bunu hedefleyen tüm hareketleri saldırganlık diye tanımlamıştır. Saldırganlığı; biyolojik olarak uyarlanabilir, yaşam hizmet eden *yumuşak saldırganlık* ile biyolojik olarak uyarlanamayan, *zalim saldırganlık* olarak ikiye bölmektedir. Biyolojik uyarlanabilir saldırganlık; yaşamsal amaçlarına yönelik tehditlere verilen bir cevaptır, kalıtsal olarak programlanmıştır, bütün hayvanlarda ile insanlarda ortak olarak bulunur. Biyolojik bakımdan uyarlanamayan, zalimce saldırganlık ise; tehdite karşı bir savunma değildir, kalıtsal olarak programlanmamıştır, sadece insana özgüdür, toplumsal bakımdan yıkıcı olduğu için biyolojik bakımından zarar vericidir (Gökbüzoğlu, 2008).

Dodge ve Coie (1987), saldırganlığın proaktif ve reaktif olmak üzere iki türü olduğunu söyler. Proaktif saldırganlıkta birey, belli bir hedefe ulaşmak için saldırgan davranış ortaya koyar. Davranış, eşyaya veya canlıya yönelik olabilir. Reaktif saldırganlıkta ise bireyin amacı başkaları tarafından gelen bir tehdide veya kışkırtmaya karşı kendini savunmaktır. Sosyal bilişsel kuram çerçevesinde saldırganlık davranışının türlerini inceleyen bir başka araştırmacı da Berkowitz'dir. Berkowitz (1993) saldırganlığı, duygusal reaktif ve araçsal olmak üzere iki türe ayırmıştır. Araçsal saldırganlık bireyin tamamıyla kendisinin başlattığı ve belli bir hedefe ulaşma, sosyal hâkimiyet kurma, tehdit etme gibi hedefler adına başvurduğu saldırganlık şeklidir. Duygusal reaktif saldırganlık ise bireyin duygusal anlamda fazla uyarılması sonucu oluşan ve bireyi gerçek ya da algılanan tehditlerden koruma işlevi olan saldırganlık türüdür (Şahan, 2007).

Literatüre bakıldığında, öfke ile saldırganlığın genel olarak birlikte kullanılması görülmektedir. Öfke ile saldırganlığın devamlı birlikte kullanımı ikisinin de karıştırılmasına ve eş anlam taşıyormuş gibi anlaşılmasına sebep olmaktadır (Özmen, 2004). Köknel (1995)'e göre psikoloji ile öbür sosyal bilimlerin gelişimi ile beraber bu kavramlar farklı kavramlar olarak ele alınmaya başlamıştır.

İnsanlardaki en normal hislerden olan öfke saldırganlık kavramının esaslarından bir tanesini oluşturmaktadır. İnsanlar endişe ya da korkma gibi durumlarda ilk olarak öfke gibi tepkiler ortaya koymaktadırlar. Saldırganlık ise genel anlamda bu öfke duygusunun dışavurumu yani davranışa dönüşmüş hali olarak ifade edilebilir. Öfke uygun bir biçimde ifade edilirse normal ve sağlıklı bir histir. Fakat öfke kontrolü aşırı yıkan bir güce dönerse yaşamın her alanında sıkıntılara sebebiyet verir (Gümüş, 2011).

Şakiroğlu'na göre (2012) öfke;

- Normal
- Enerji verip, güçlü hissettiren
- Herkes tarafından hissedilen
- Vazgeçilemeyen
- Dikkat ve konsantrasyon becerisini artıran
- Güçlü ama kontrol edilmesi öğrenilebilen
- Kişinin kendisini daha yeterli ve aktif hissetmesini sağlayan
- Şiddet ve saldırganlıktan farklı
- Haksızlığa uğranınca ortaya çıkan
- İnsana özgü yargılama içeren bir duygudur.

Şakiroğlu'na göre (2012) öfke doğru ifade edildiğinde insan için koruyucu ile olması gereken bir duygu iken, kontrol edilemeyip saldırganlık olarak ortaya çıktığında birey ile toplumu tehdit eden bir silah haline gelebilmektedir. Tehlikeli olan öfke duygusu değil, öfke duygusunu ifade ediş biçimi ile yol açtığı saldırganlık davranışdır (Nair, 2014).

Görüldüğü üzere, öfkenin genel anlamda duyguları, saldırganlığın ise davranışları içerdiği anlaşılmaktadır. Deffenbacher (1999), Dattalio ile Freeman

(1994), Eckhardt ile Barbour(1997) da, öfkenin ve saldırganlığın aynı anlamı taşımayan kavramlar olduklarını ifade etmektedirler. Aynı zamanda saldırganlık ve öfkenin her şartta bir arada bulunmasının söz konusu olamayacağını da belirtmektedirler (Özmen, 2004).

Budak (2005)'a göre şiddet, düşmanlığın ve öfkenin insanlara yada nesnelere dönük yıkıcılığın zorlama ve güçle ifade edilmesidir (Ümit, 2010). Korkut (2004)'a göre şiddet ve saldırganlık, çoğu zaman aynı anlamı olarak kullanılsa da aralarında farklar bulunmaktadır. Saldırganlık basit bir küfürle sözel veya dolaylı biçimde olabilirken şiddet fiziksel öğelerin daha ağır bastığı zarar verme oranının yüksek olduğu bir saldırganlık boyutudur. Chaund (1991)'a göre “şiddet” terimi bir yanda olgular ile eylemleri; diğer yanda da, gücün, duygunun veya bir doğa unsurunun varoluş üslubunu belirlemektedir. İlk anlamıyla şiddet huzur karşıtıdır. Onu bozar veya tartışmaya açar. İkinci anlamda, söz konusu olan ise ölçüleri aşan ve kuralları çiğneyen kaba veya aşırı bir güçtür. Anderson (2002)'a göre her tür şiddet saldırganlıktır, fakat birçok saldırganlık şiddet değildir. Örneğin bir çocuğun diğerini bisikletten itmesi saldırgan bir davranış iken şiddet olayı değildir. Saldırganlık, bazen aynı anlamda kullanılsa da, şiddetten farklıdır. Şiddet terimi, daha ziyade fiziksel saldırganlıkla sınırlı olarak kullanılmaktadır. Saldırganlık, şiddet içermeyen yollarla da (jestler, mimikler, eleştiriler, ironi, fanteziler, vb.) kendini gösterebilir (Aracı, 2012).

Saldırganlığın nedenlerine dair yapılan birçok çalışma dürtüsellik, antisosyal kişilik özellikleri, duygusal istikrarsızlık, sosyal-bilişsel eksiklikler, sosyal red (social rejection), duygusal ve fiziksel istismar, akranlar arası sosyal öğrenme, ebeveynler ve medya aracılığıyla sosyal öğrenme ve ebeveyn-çocuk ilişkisi etkenlerini saldırganlık ile doğrudan bağlantılı bulmuştur (Boxer ve Tisak, 2003). Aral ve arkadaşlarına göre saldırganlığı etkileyen etkenler arasında en baskın olanı aileyle ilgili olanlardır. Sosyalleşmek kavramı aile içinde başlar ve yaşam boyu sürer. Ebeveynlerdeki çocuğun davranışlarına gereksiz yere engel olma, çocukların isteklerine ve davranışlarına yönelik eleştirilerin sık ve cezalandırma, çocukların tüm isteklerine evet deme ya da ihmalkâr olma gibi yaklaşımlar saldırganlık davranışlarının oluşumuna yol açabilmektedir. Ebeveyn tutumlarının yanı sıra, sosyoekonomik

seviye, cinsiyet, ana-baba öğrenim ve çalışıp çalışmaması, evlilikteki sorunlar, boşanmış olma, işsiz olma, hastalık gibi etkenler de saldırganlık davranışlarına zemin hazırlamaktadır (Aracı, 2012).

Kahraman (2010)'a göre anne-babanın eğitim durumunun saldırganlığı etkileyen bir etken olduğu sonucuna varan pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda ortak bulgu, anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuk ve ergenlerde görülen saldırgan davranışların azaldığı yönünde olmaktadır. Cinsiyet faktörünün ele alındığı çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmış, erkeklerde kızlara oranla daha çok saldırganlığın var olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Şahan,2007). Bunun beraber doğum sırası faktörünün saldırganlık düzeyi ile bağlantılı olmadığı ortaya çıkmıştır. Yaşa göre saldırganlık düzeyinin incelendiği araştırmalarda özellikle ergenlik döneminde yaşı artmasıyla beraber saldırganlığın arttığı saptanmıştır (Başaran, 2008).

Şahan (2007), ergenlerde saldırgan davranışları açıklayan faktörleri incelediği çalışmasında, problem çözme yeteneği, özsaygı düzeyi ve akran baskısı değişkenlerinin saldırgan davranışı anlamlı bir biçimde yorumladığını ortaya koymuştur.

Simons ve arkadaşları (2001)'na göre bağlanma ve saldırganlık arasındaki kuramsal ilişki Bowlby'nin çalışmalarında (1969, 1973, 1980, 1988) ortaya konulmuştur. Bowlby, bebek ve bakıcısı arasındaki ilişki kalitesinin, bebeğin, gelecek yıllarda kendisi ve ötekiler ile ilgili geliştireceği temsili içsel işleyen modellerin oluşumu için bir temel işlevi gördüğünü belirtir. Güvenli bağlanan çocuk, bakım vericisini sevebilir ve duyarlı olarak, kendisini de değerli ve sevmeye layık bir birey olarak görmektedir. Böyle bir çocuk da, yeni sosyal ilişkilere ve deneyimlere güvenle ve olumlu olan beklentilerle yaklaşmaktadır. Fakat güvensiz bağlanma ilişkisi söz konusuysa, kişinin kendine ve ötekine yönelik uyumsuz ve sağlıklı görüşlere sahip olması durumu ortaya çıkar. Bu durum da, saldırganlık, bağımlılık, dürtü kontrol sorunları gibi sonuçların ortaya çıkma riskini artırmaktadır. Bunun yanı sıra, Bowlby'e (1984) göre, çocuk yakınlık gereksinimini karşılamak ve kendini güvende hissetmek adına davranışlar sergilediğinde anne, çocuğun bu girişimlerine duyarsız kalır ve çocuğu reddederse çocuk, anneye olan yakınlığı

korumak ve ondan uzaklaşmak arasında kararsızlık yaşar ve bu durum çocukta öfke duygusunu, bununla birlikte de saldırgan davranışı ortaya çıkarabilir (Aracı, 2012).

II.1.2.1. Saldırganlık Sınıflandırmaları

II.1.2.1.1. Zevk İçin Saldırganlık

İnsanlar bazen, sadece zevk aldıkları için saldırgan davranışlarda bulunmaktadırlar. Küçük bir çocuğun kendisine hiçbir zararı olmayan kedinin kuyruğunu çekmekten zevk alması gibi.

II.1.2.1.2. Savunma İçin Saldırganlık

Saldırgan davranışlar, biyolojik varlığımıza yönelmiş tehlikelere yönelik bir savunma davranışı olarak da görülebilmektedir. Engelleme sonucu olarak ortaya çıkan saldırganlık da, savunma için saldırganlığın özel bir şekli olarak yorumlanabilmektedir.

II.1.2.1.3. Bir Amaca Varmada Araç Olarak Saldırganlık

Bir amaç için araç olarak kullanılan saldırganlık, hedeflenen bir şeye erişmek amacıyla sergilenen saldırganlık türündendir (Öğülmüş, 1995). Kassinove (2005)'ye göre içgüdüsel öğrenmeden ziyade, öğrenme sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir. Ders çalışmayan çocuğunu dövdükten sonra, onun ders çalıştığını gören bir baba, çocuğuna ders çalıştırabilmek için her zaman için dayağa başvurabilecektir. Dolayısıyla saldırgan davranışın, amaca ulaşmada başarı kazanılması durumunda yinelenmesi olasılığının arttığı söylenebilir.

II.1.2.1.4. Kültürel Bir Öge Olarak Saldırganlık

Kuşluvan (1999)'a göre saldırganlık, sosyo-kültürel ve ya yalnızca kültürel bir ortamın şekillendirdiği bir davranış olarak da ortaya çıkabilmektedir. Bir toplumdaki kültür öğelerine saldırgan bir davranış doğru, doğal ve beğenilir bir davranış şekli ise; saldırganlığın kınandığı ve hatta ürkütücü bir davranış olarak tanımlandığı bir diğer toplum için " tehlikeli " sayılacağı ifade edilebilir. Dolayısıyla kültürel bir öge olarak saldırganlığın " öğrenildiği " savunulabilir.

II.1.2.1.5. Fiziksel ve Sözel Saldırganlık

Berkowitz'in (1993) diğer saldırganlık kategorileri; fiziksel ya da sözel doğrudan ve dolaylı olarak gruplanır. Fiziksel ve doğrudan, hakaret edilmeye tepki olarak biri diğerine vurduğu zaman görülmektedir. Fiziksel ve doğrudan olmayan, size hakaret eden birinin benzin deposuna su ile şeker koymak gibi olabilir. Sözel ve doğrudan olan, hakaret eden birine bağırarak görülebilir. Sözel ve doğrudan olmayan, size hakaret eden biri hakkında söylenti yaymak ya da dedikodu yapmak gibi görülebilir. Son iki kategori öfke olarak tanımlanmıştır; çünkü onlar sözel davranışta odaklanmıştır. Toplumun fiziksel saldırganlığı, sözel öfkeden farklı olarak görmesinin farkına varılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

II.1.2.1.6. Etkinci ve Tepkisel Saldırganlık

Cherer ile arkadaşları, saldırgan güdülenmeyi "etkinci" (active), "tepkisel" (reactive) olarak ikiye ayırmaktadırlar. Cherer ve arkadaşları, bu görüşler arasındaki farkı, saldırgan davranışın güdülenmesinde bulmaktadırlar: Psikanalitik ve etolojik "etkinci" kuramlara göre saldırganlık, çevresel hareketlendiricilere gösterilen tepkilerle belirtmektedir. Her organizmanın kurtulmak istediği gerilimlerden kaynaklandığı varsayımıdır. Etkinci kuramcılar, bu gerilimlerin organizmanın içinde zaten varolan itici kuvvetlerden, tepkiselciler de engellenmelerden kaynaklandığını ileri sürmektedirler (Terzi, 2009).

II.2.2. Saldırganlığı Açıklayan Kuramlar

II.2.2.1. Psikoanalitik Kuram

Berkowitz (1993)'e göre psikanalitik yaklaşıma göre saldırganlık çevreden bağımsız bir şekilde içgüdülere dayanmaktadır. Psikanalitik yaklaşımın öncüsü Freud'a göre (1971), insanın davranışları yaşam ile ölüm içgüdülerince şekillenmektedir. Freud, ölümün iç gerginlikleri bitirmesinden dolayı insanlar yaşamın yarattığı gerginlik durumuna son vermek için ölümü kullandıklarını öne sürmüştür. Corey (1996) ölüm içgüdüünün asıl olarak kişinin kendine dönük olduğunu ancak bu durumun kişinin varoluşuna ve yaşama içgüdülerine tehdit oluşturduğundan dolayı saldırgan davranışlar açığa çıkıp diğer canlılara

yönelmektedir. Saldırgan davranışlar yada ölme içgüdüleri bireyin kendine dönük olduğunda intihar eğilimine benzer kendini yok etmeye dönük davranımlar ortaya çıkarken, dışa döndüğünde ise kişi çevreye ve öbür canlılara zararlı davranışlar ortaya koymaktadır. Diğer kişiler üzerinde otorite kurmak, zorluklarla mücadele etmek, bireyin kendisini girişken bir şekilde ifade etmesi ile bireyin kendisini ile çevresini kontrol edebilmesi bu yapıcı çözümlerden bazılarıdır (Gümüş, 2011).

II.2.2.2. Etolojik Kuram

Hogg (2007)'a göre saldırganlığı içgüdü olarak gören diğer bir kuramcı ise Lorenz'dir. Lorenz, saldırganlık davranışını insan ile hayvan etiklerini karşılaştırmalı olarak ele alarak incelemiş, saldırganlığı evrim ilkesi ile açıklamaya çalışmıştır. Bir hayvan kendi türünün diğer üyelerine karşı saldırganca davranışlarda bulunur; “bu, kişi ve/veya aile birimlerinin seksüel seçim, çiftleşme, yiyecek ve yaşam alanı gibi ulaşılabilir kaynakları en etkili şekilde kullanacak tarzda dağılmalarını sağlar.” Lorenz saldırganlık enerjisinin içgüdüsel bir özelliğe sahip olduğunu ve saldırganlığın türler arasında değil türler içinde olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre bir organizma kendi türündeki bireylere değil, diğer türlerden olanlara daha fazla saldırganca davranır. Bu kurama göre organizmalar türün en güçlü ve en etkili olanlarının yaşamasını ve böylece o türün devamını sağlamak için saldırıda bulunurlar. Lorenz değişik şartlar altındaki tropik balıkları gözlemlemiş ve bu gözlemlerinde belirli erkek balıkların kendi türünden diğer erkek balıklara saldırdıklarını, diğer türlerdeki balıkları ise görmezlikten geldiklerini, onlara saldırmadıklarını ortaya koymuştur. Fakat eğer biri dışında aynı türdeki bütün erkek balıklar akvaryumdan alınırsa, tek kalan balık, daha önce dokunmadığı başka türden balıklara da saldırırmaktadır. Bunun yanı sıra kendi türünden bir dişi dışında bütün balıklar akvaryumdan alındığında, sonuçta ona da saldırarak ve öldürecektir. Freedman ile diğerlerinin (2003) aktardığına göre Lorenz'e göre saldırganlık içgüdülerle ilişkili bir ihtiyaçtır ve alışkın olunan hedeflere ulaşamadığında bu gereksinim bireyi etrafında gördükleri herhangi bir nesne veya canlıya karşı saldırgan davranışlar ortaya koymaya itmektedir. Gözlemlerde, dar yerlere kapatılan hayvanların saldırgan davranışlarda bulundukları ileri sürülmüştür. Kulaksızoglu (1999)'na göre hayvanlar, dar yerde beraber yaşamaya karşı içgüdüsel olarak tepki

vermektedirler. Yaşam alanlarının genişliği türden türe farklılık gösterir. “Bu alanın daralması canlılar tarafından kendilerine yönelik bir tehdit olarak algılanır. Saldırganlık yaşam alanına yapılan ile yapılacak olan hücumlara yönelik bir harekettir”. Hayvanların yaşam alanlarını tehlikede gördüklerinde saldırgan davrandıkları belirtilmektedir. Tıpkı hayvanlar gibi insanlar da saldırganlık içgüdüsüyle hareket etmektedir (Nair, 2014).

II.2.2.3. Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Moeller (2001)’in aktardığına göre engellenme-saldırganlık yaklaşımına göre saldırganlık doğumdan gelmiş olan bir içgüdü değildir ve saldırgan davranışlar engellemelerden dolayı ortaya çıkmaktadırlar. Kurama göre kişi bir amaca ulaşma adına bir çaba sarfettiğinde bu çaba engellenirse bu engeli yaratan insana veya nesnelere dönük saldırganlık dürtüleri açığa çıkmaktadır. Atkinson ile arkadaşlarına göre saldırganlık dışı vurulunca açığa çıkan bu dürtü eksilmektedir. Atkinson ile Atkinson (1999)’a göre engellenme-saldırganlık kuramı, bir kişinin herhangi bir hedefe ulaşma çabası engellendiğinde, engeli (kişi ya da nesne) incitme davranışını güdüleyen bir saldırganlık dürtüsünün ortaya çıktığını savunur. Bu önermenin iki önemli özelliği vardır: birincisi; saldırganlığın olağan nedeninin engellenme olması, ikincisi ise; saldırganlığın temel bir dürtünün doğuştan gelen tepkiler (açlık, susuzluk, seks ve bu özellikleri taşıyan diğer temel dürtüler) gibi hedefe ulaşılana kadar süren bir enerji biçimi özelliklerini taşımasıdır (Gökbüzoğlu, 2008).

II.2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Corey (2008)’in aktardığına göre Albert Bandura 1960’larda, gözleme dayalı öğrenme ve klasik ile edimsel koşullanmayı birleştiren sosyal öğrenme kuramını geliştirmiştir. Sosyal öğrenme kuramı engellenme ile içgüdü kurumları ve karşılaştırıldığında saldırganlığın doğuştan gelmediği, değiştirilebilir ve engellenebilir olarak görmesiyle saldırganlığın öğrenildiği kadar söndürülebileceğini veya hiç öğrenilmeyebileceğini öne sürmektedir (Güner, 2007). Şahan (2007) saldırganlık, tepkilerin pekiştirilmesi ve benzetme yoluyla olabilir. Pekiştirme, ana-baba, çevre tarafından verilen ceza, saldırgan davranışların onaylanması, övülmesi, saldırgan davranış sayesinde istediğini elde etmeyi öğrenme yolu ile olmaktadır.

Taklit ise, çocuğun çevresinde bulunan saldırgan nitelikteki modelleri denetleyerek öğrenmesi ile meydana gelmektedir.

Brewer ile Crano (1994)'a göre sosyal öğrenme kuramcılarına göre, saldırgan davranışı anlamak için, öncelikle saldırgan davranışın öğrenildiği ortamları, saldırgan davranışı ortaya çıkaran çevresel faktörleri ile saldırgan davranışın sürmesini ya da tekrarlanmasını kolaylaştıran durumları anlamamız gerekmektedir. Bandura'ya (1973) göre, insanlar bir saldırganlık içgüdüleri ve doğmamaktadırlar. Ne zaman, kime karşı ve hangi şekilde saldırgan davranışlarda bulunacaklarını, sosyalleşme süreci içinde daha sonra öğrenmektedirler. Bu öğrenme, temel olarak pekiştirme ve taklit olmak üzere iki mekanizma yoluyla gerçekleşmektedir. Bandura ve Walters'a (1959) göre, önceleri anne-babanın pekiştirmesi ile şekillenen saldırgan davranışlar, daha sonra arkadaş, öğretmen ve diğer kişilerden oluşan çevre tarafından pekiştirilerek bir davranış şekline dönüşmektedir (Terzi, 2009).

Erden (2007)'e göre sosyal öğrenme kuramını diğer saldırganlık kuramlarından ayıran özelliğin, sosyal öğrenme kuramında motivasyon incelenirken, motivasyon etkisinin de provokasyon kadar önemli olmasıdır. Saldırgan davranışların büyük çoğunluğu, sonuçtan beklenen yararlar aracılığıyla desteklenmektedir. Bu kuramda davranış hareketi geçiren başarı beklentisi bulunmaktadır (Uğur, 2013).

Sosyal öğrenme kuramcıları, çocukların saldırgan davranışları öğrenmelerini sağlayan ikinci mekanizma "taklit" olduğunu öne sürmektedirler. Özellikle bütün insanlarda, genel olarak da çocuklarda, sevdikleri ve hayranlık duydukları bireylerin davranışlarını taklit etme eğilimi bulunmaktadır. Çocuklar, çevrelerinde gördükleri insanların davranışlarını gözleyerek, davranış dağarcıklarında bulunmayan birçok yeni davranış öğrenmektedirler. Sosyal öğrenme kuramlarında, davranışları gözlenerek taklit edilen bireylere "model" adı verilmektedir. Çocukların çevrelerinde birçok saldırgan model bulunmaktadır. Çocuklar bu modelleri gözleyerek, aslında davranış dağarcıklarında bulunmayan birçok saldırgan davranış öğrenmektedirler. Örneğin babasının saldırgan davranışını gözleyen bir çocuk, babasını model olarak benzer durumlarda aynı davranış ortaya koyabilmektedir. Sosyal öğrenme kuramının saldırgan davranışların taklit yoluyla öğrenilebileceği yaklaşımı da çok sayıda

Çalışma tarafından desteklenmiştir. Örneğin Bandura, Ross ve Ross (1961) tarafından yapılan bir çalışmada, iki grup denekten birine şişirme bir bebekle saldırgan bir şekilde oynayan bir model, diğerine ise aynı oyuncakla sessizce oynayan saldırgan olmayan bir model izlettirilmiştir. Sonuçlar saldırgan modeli izleyen grubun, diğer gruba oranla çok daha fazla fiziksel ve sözel saldırgan davranışlar ortaya koyduklarını göstermiştir. Çocukların davranış dağarcıklarında bulunmayan bazı yeni davranışları taklit yoluyla öğrenebileceklerine işaret eden bu sonuçlar, başka çalışmalar tarafından da destek bulmuştur. Albert Bandura, davranışçıların "bireysel hasar ve fiziki harabiyet ile sonuçlanan davranış" diye genelleştirmiş olduğu saldırganlık tanımına katılmakla beraber, verici ve harap edici her davranışın mutlak olarak saldırganlık sayılamayacağını ifade etmektedir. Bu faktörler asli bileşken olmakla beraber, değer yargısal etmenler de, hangi eylemin saldırgan sayılacağını belirtmekte etkili olmaktadır (Terzi, 2009).

II.2.2.5. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram, insanların ve hayvanların sebep olduğu içerisinde saldırganlık bulunan davranışları araştırmıştır. Araştırmacılar saldırganlıkla alakalı olduğu düşünülen genleri, hormonları ve beynin değişik bölgelerinin yapısını inceleyerek bunların saldırganlıkla nasıl bir bağlantısının olduğunu anlayıp ifade etmeye çalışmışlardır. Ayrıca, saldırgan davranışı canlının fizyolojik yapısı ile alakalı olarak yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular ışığında yorumlamışlardır. Bu araştırmalar, her cinste bulunan erkeklik hormonu testosteronun, genlerin, beslenme yetersizlikleri ve özellikle de çinko eksikliğinin ve beynin belirli bölgelerinin uyarılması ve ya tahrip edilmesi sonucu saldırganlık içeren davranışların olduğunu belirtmişlerdir (ztrk, 2008).

Atkinson ve diğerleri (2002)'ne göre biyolojik kuram insan ve diğer türlerin davranışlarını beyin ve sinir sisteminin içinde oluşan elektriksel ve kimyasal olaylarla ilişkilendirme abasinda olmuştur. Bu kurama göre saldırgan davranışlar organizmanın değişik bölgelerindeki niteliklere göre belirlenir. Özellikle beynin saldırgan davranışların sergilenmesinde belirleyici olduğu görüşünü savunmaktadır. Saldırganlık konusundan sorumlu beyin alanlarının incelenmesinde canlılarda hipotalamusun saldırganlığın hem kontrolünde, hem de aktivasyonunda önemli bir

alan olduğu gösterilmiştir. Bazı kuramcılar, saldırgan davranışla beyin hasarı arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Beynin ön bölgesindeki bazı hasarların saldırganlık ve sosyal uyumsuzluk gibi bir takım psikiyatrik bozukluklara zemin hazırladığını gözlemişlerdir. Biyoloji kuramları somut verileri kapsaması acısından önem arz etmektedir. Fakat bu kuramlar saldırgan davranışın dışavurumu, davranışın aldığı şekil ve hangi durumlarda ortaya konuğuna dair tesirleri (geçmiş deneyimler, öğrenme, sosyal etki, duygusal ve zihinsel süreçler) dikkate almamaktadırlar. Dolayısıyla, biyolojik yaklaşımları esas alan araştırmalar, kişinin saldırgan davranışlarının ardında yatmakta olan biyolojik etkenleri bir ölçüde açıklamış olsa da, kişiyi bir bütün olarak ele almadıklarından dolayı saldırgan davranışın dinamiklerini tanımlamada yetersiz kalmışlardır (Uğur, 2013).

II.3. BENLİK SAYGISI

II.3.1. Benlik Kavramı

Benlik kavramının gelişmesi, kişinin çevresi ile olan yaşantılarını algılama şekillerine göre oluşabilen dinamik bir süreçtir. Yaşantılarını algılayış şekli, öbür insanlarca olumlu olarak değer görme ve kabul görme ihtiyacından ciddi derecede etkilenmektedir. Özellikle kendilerinin yakınında bulunan insanların takındıkları tutum çok önemli olur. Bu anlamda onun hoşuna giden ve ya hayal kırıklığı yaşatmış çeşitli yaşanmışlıklar sonucunda kişi, kendini değerli görme duygusu geliştirmektedir. Bu his, başka kişilerin kendisini değerlendirmeleri sonucunda, öğrenilip geliştirilmekte ve bir defa oluşum sağladıktan sonra, artık öbür bireylerin kişiyi gerçek anlamda ne şekilde değerlendirmiş olduklarından bağımsız biçimde varlığını sürdürmekte ve organizmanın bütün davranışına etkilemektedir (Temel ve Aksoy, 2001).

Kulaksızıoğlu (1998) benlik, kişinin kendi kişiliğini algılayış biçimi, kendisine ait özelliklerine, becerilerine, değerlerine, hayallerine dair yargılarını barındırmaktadır. Rogers benlik kavramının tanımında kişinin diğer insanlar ile olan ilişkilerine ait algılarına da vurgu yapmakla birlikte, kendisini algılamasını ve bütün bu algılarına verilen değerlerinin benlik kavramını içerdeğini belirtmektedir. Benlik kişinin kendini algılamasını ifade eder ve bu algılar kişinin çevresindeki kişilerin

kendisine yönelttiği görüşlerin kendisi tarafından değerlendirilmesinden de etkilenir. Benlik kavramı, kişinin kendini algılamasına ile değerlendirmesine ilişkin geliştirdiği görüşler olarak tanımlanabilir. Benlik, ergenin kim olduğu konusundaki düşüncelerinin ve kendi hakkındaki değerlendirmelerinin tümüdür. kişinin kendisi hakkındaki değerlendirmeleri gerçek benliğini oluşturur. Benlik, kişinin kendine bakışından oluşmakta ve kişinin davranışını tespit eden değerlerin, amaçların ile ideallerin bir organizasyonu olarak da tanımlanmaktadır. Benlik, psikolojik bakımdan bireyin çevresini algılamasında, değerlendirmesinde, yapılandırmasında ve çevresine tepkide bulunmasında en önemli dayanaktır. Kişilik, benlik ve kimlik kavramlarını da içinde taşıyan bireye ait bütün ayırıcı özelliklerdir (Özmen, 2007).

Cevher ve Buluş (2007) psikoanalitik kuramın kurucusu olan Freud'a göre benlik egonun içerisinde yer almakta ve kişinin kendisi ile ilgili farklılığı yansıtmaktadır. Horney ise benlik kavramına başka bir bakış açısı getirmiş ve benliği iki koldan incelemiştir: (a) gerçek benlik ile (b) ideal benlik. Horney'e göre normal olarak atfedilen insanların sahip oldukları benlik, gerçek benliktir ve bu benlik hem olumlu hem de olumsuz özelliklere sahiptir. Bu kişiler yaşantılarında deneyimledikleri olaylar sonucunda benliklerinde değişiklikler yaşarlar, bir diğer deyiş ile bu kişilerin gerçek benlikleri esnek yapıya sahiptir. Öte yandan nevrotik olarak nitelendirilen kişiler idealize edilmiş bir benliğe sahiplerdir ve bu benlik değişim göstermeyen oldukça katı bir yapıya sahiptir. Kişi kafasında canlandırdığı hedef benliğe ulaşmak için uğraşmaktadır ve başarısızlık durumunda kendilerine olan güvenleri düşüş göstermektedir (Yılmaz, 2009).

Wells ve Marwell (1976)'a göre Adler, Horney, ve Fromm gibi Freud kuramlarından etkilenmiş araştırmacılar, benliğin dinamik ve belirgin anlamlar veren bir yapısının olduğunu belirterek üstünlük çabası, kendini gerçekleştirme ve kendini tamamlama gibi kavramlar üzerine yoğunlaşarak benliği incelemişlerdir. Carl Gustav Jung ise, benliği kişiliğin bir bütünü olarak görmüştür; sürekliliğini ve dengesini sağlayan unsurun ise benlik olduğunu belirtmiştir (Yılmaz, 2011).

Rosenberg (1989) bu süreci belirtirken, davranışçı faydaları Amerikan psikolojisinde 1913' de ortaya çıkışının önemli olduğunu belirtmektedir. Çünkü davranışçı yaklaşım, psikolojik çalışmaların kişinin bilinç seviyesini dikkate

almadan, davranışların tarafsız olarak gözlemlenmesi yolu ile yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşım, psikoloji alanında benlik kavramının uzunca bir dönem araştırma konusu olmasını engellemiştir (Yılmaz, 2011).

Rosenberg (1989) benliği mevcut benlik, arzu edilen benlik ve sunulan benlik olmak üzere üç alanda değerlendirmiştir:

Mevcut Benlik: Bireylerin kendilerini ne şekilde gördükleri

Arzulanan Benlik: Bireylerin kendilerini ne şekilde görmek istedikleri

Sunulmuş Benlik: Bireylerin kendilerine başka bireylere ne şekilde ifade etmek istedikleri biçimden açıklanabilir. Kişinin kendisini diğer insanlara nasıl göstermek istediği şeklinde tanımlanabilir. Var olan benlik, arzulanan benlik düzeyine ne derece yakın olursa insanların benlik saygıları da o derece iyi olmaktadır (Karaboğa, 2011).

Köknel (2001) benlik ve ilişkili bazı kavramları aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Benlik (ego), kişiliğin dışa yansımayan özel yanıdır; insanın kendini tanıma ve değerlendirme biçimi, kişiliğine ilişkin özelliklerin toplamıdır. Kişiliğin temel, özerk ve özgür katmanı olan benlik, bireye özgü farklılıkları ve özellikleri oluşturur. Benlik, alt benlik üzerinde gelişir, üst benliğin gelişmesiyle biçimlenir.

Altbenlik (id), kalıtım ile geçmiş olan, doğumdan itibaren var olan, beden kaynaklı içgüdü ve dürtüleri içermektedir. Alt benlik, ruhsal yapıya ait kuvvet ile enerjiye kaynaklık edip, ilk ve ilkel bölümüdür.

Benlik, alt benliğin temelleri üzerine oturur, yapılanır, gelişir, olgunlaşır. Bunların elini çeker. Alt benliğin dış dünya ile gerçek ile bağlantısı yoktur. Çalışması, işlevi bilinçdışında sürer. Hareketleri oluşmasında gerçeklik ilkesine uygun kurallar bulunmaz. Alt benlik haz ile işler ve yer ve zaman kavramı söz konusu olmaz. Birbiri ile çatışan karşıt davranışlar, tutumlar, hareketler, eğilimler bulunabilir.

Üst benlik (süper ego), kişiliğin ruhsal yapısını değer, ilke, kural, yargı birikimini ve düzenini oluşturur. Yaşam boyu kişinin benimsediği, içine sindirdiği doğru – hatalı, güzel – çirkin, iyi – kötü, olumlu – olumsuz değer düşünceleri tümü üst benliğin yapısında yer alır (Köknel, 2001).

James (1948) göre benlik insanın bedeni, işlevleri becerileri, çevresi ve ailesi gibi insanın kendine ait olarak sayabildiği tüm şeylerden oluşur. James’e göre benlik bilen benlik ile bilinen benlik olmak üzere iki şekilde düşünülebilir ve bilinen benlik, maddi benlik, sosyal benlik ve manevi benlik olarak üç şekilde değerlendirilebilir (Turan, 2010).

Bunlar (Yavuzer, 1993):

Maddi Benlik: Bireyin bedeni, elbiseleri, dışarıdan görüntüsü, evi ve ev bireylerini kapsar.

Sosyal Benlik: Çalıştığı iş, statü, çevreden aldığı onaylanma gibi özellikleri kapsar.

Manevi Benlik: Kişinin farkında oluşu hisleri, ahlaksal değerler ve manevi yönünü kapsar (Karaboğa, 2011).

II.3.2. BENLİK SAYGISI

Kulaksızoğlu (2001) benlik ve benlik kavramı tanımlarından yola çıkarsak; benlik saygısı, benlik kavramının duygularla ilgili yönüdür. Kişinin, kim olduğu ile alakalı bazı düşüncelerinin olmasıyla birlikte kim oluşuyla alakalı bazı hisleri de bulunmaktadır. Böylece benlik saygısı kişinin benliğini beğenmesi ve değerli bulmasının düzeyi olarak tanımlanabilmektedir. Rosenberg (1967)'e göre insanlar tüm objelere yönelik bir tavra sahip oldukları gibi benliğine yönelik de takındığı bir tutum bulunmaktadır. Rosenberg (1965)'e göre benlik saygısı kişinin benliği ile ilgili sahip olduğu düşünceleri, duyguları ve inançları içermektedir. Bir diğer deyiş ile benlik saygısı, sahip olunan benlikten kişilerin ne kadar memnun olduğu anlamına gelmektedir. Literatürde ise benlik saygısı kavramı ‘öz değer, kendilik algılayışı, benlik tasarımı, öz kavramı, kendine güven duygusu’ terimleri ile de yer

alabilmektedir. Ergenlik döneminde genç, kendinin nasıl bir birey olduğu, neye benzediği, kendisi hakkında neler hissettiği soruları ile yoğun bir biçimde meşgul olmaktadır. Bunlara yanıt ararken de benlik algılarını kullanır. İçsel faktörlerin yanı sıra çevresel faktörlerin de etkisi ile gelişen benlik imgeleri (self image) ergenin kendi kendisine yaklaşım biçimlerinin belirlenmesinde rol oynar. Bu yaklaşım biçiminin yönü, yani kendini değerli ve ya değersiz görmesi, benlik saygısını belirler. Benlik saygısı ergenin ilerideki hayatında düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını belirleyen kişisel yaşamının, bir başka deyişle kimliğinin çekirdeğini oluşturur. Rosenberg, anlamda bütüncül bir benlik saygısı düşüncesine sahiptir. Yani benlik saygısı tek boyutlu olmaktan çok bileşenlere sahiptir; bunlar sosyal yeterlilik, kişisel değer, görünüş hissidir. Kişinin kendisini değerlendirirken olumlu bir davranış takınmasının, yüksek benlik saygısına sahip olmasını da beraberinde getireceğini belirtmektedir (İşleroğlu, 2012).

Roland ve Marshall (2003)'ın aktardığına göre James, psikoloji literatüründe benlik saygısı kavramı üzerinde araştırma yapmış ve kavramı tanımlamış olan ilk araştırmacı olarak kabul edilmektedir. James'e göre benlik saygısı kişinin sergilemiş olduğu performans sonucunda ortaya koyduğu davranışı değerlendirmesi ile şekillenmektedir. Bu görüşe göre eğer kişi performansını başarılı olarak değerlendiriyorsa benlik saygısı da yüksek olacaktır. Chrzanowski (1981) benlik saygısının kişinin kendi yetenek ve güçlerini doğru bir şekilde değerlendirmesinin geçerli bir kabul olduğunu, benlik saygısının yapısında bireysel onur, bireyin kendisini kabullenmesi ve kabul edilirlilik duygusu gibi temel insani değerlerin bulunduğunu belirtmektedir. Önemli bir başka konunun da kişinin kişisel gereksinimlerinin farkında olması ve bunları tatmin etmenin özgürlüğüne sahip olması olduğunu ileri sürmektedir. Chrzanowski'ye göre zeka, görünüm, benden yapısı gibi kişinin doğal özellikleri benlik saygısını yaratan niteliklerdir. Yaşam tecrübeleri, kültür, toplum, aile ve çevresel etkenler de bu kavramın yapılanmasında rol oynamaktadır (İşleroğlu, 2012).

Steinberg (2007)'e göre benlik saygısı kişilerin kendilerine yönelik duygular geliştirme biçimi olarak tanımlanmıştır. Eğer kişi ulaşmak istediği amaca yakınsa yüksek benlik saygısı vardır. Kişinin gerçek ve ideal benliği arasındaki ilişki

önemlidir. Çünkü ideal benliğe ulaşmada yaşanılacak olası bir başarısızlık ciddi boyutlardaki olumsuz sonuçlara neden olabilir. Düşük benlik saygısı beslenme bozuklukları, kaygı, depresyon ve ergenlerde çete üyeliği gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilir (İşleroğlu, 2012).

Coopersmith'e (1967) özsaygının, kişilerin sosyallik, duygusallık, bilişsellik ve akademik hayatları gibi özelliklerin üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Sağlıklı bir kişilik için şart olan benlik saygısı, insanın toplumda etkili ve kalıcılaşabilen bir ferdi olması üzerinde etkili olur. Bu etkililik ve katılma başarılı ve mutlu olmayı getirir (Seyhan, 2008).

Coopersmith, çocukta öz saygı gelişiminin dört temel etkeni olduğunu belirtmektedir (Özşaker, 2008).

1. Kişilerin hayatlarındaki başka kişilerce kabullenilme düzeyi.
2. Kişinin geçmiş yaşantısındaki başarı düzeyi, statü ve mevkisi.
3. Kişinin başarısıyla ilintili beklentisi.
4. Kişinin kendisine yönelik yapılan eleştiriye karşı takındığı tutum.

II.3.2.1. Yüksek benlik ve Düşük Benlik Düzeyi ve Etkileri

Kişinin, kendi özelliklerini, tutumlarını keşfetme yoluyla ve diğer bireylerin geribildirimleriyle kendine ilişkin tanımlamalarda bulunur. Kendini olumlu sıfatlarla donanmış bir birey olarak algılıyorsa benlik saygısı düzeyi yüksek; olumsuz ve çelişkili algılamaları varsa benlik saygısı düzeyi düşük olmaktadır. Ayrıca kişinin kendine ilişkin yorumları ve algıları, benlik saygısı düzeyinde belirleyici olmaktadır (Avşaroğlu, 2007).

Literatürde en fazla çalışma alanına sahip benlik saygısı boyutları yüksek ve düşük benlik saygısı kavramlarıdır. Yüksek benlik saygısı; kişinin kendisini değerli hissetmesi ve kendisine mevcut hali ile saygı duyuyor olmasıdır. Kişi kendisini değerlendirirken yeterince iyi olduğunu düşünmeli ve hissetmelidir. Bu değerlendirmeyi yaparken kendisini diğerlerinden üstün görmeye çalışmadığını

vurgulamak gereklidir. Yüksek benlik saygısının “sağlıklı” davranış ile ilişkili olduğu ile kişinin toplam benlik değerlendirmesinin son derece olumlu olmasını ifade ettiği belirtilmektedir (Taysi, 2000).

Yavuzer (1993) benlik saygısı yüksek olan kişileri özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Kişilerarası ilişkilerde daha toleranslı olduklarını,
2. Bağımsız davranabildiklerini,
3. Fiziksel sağlıklarının daha iyi olduğunu,
4. Grup etkileşimlerinin daha fazla olduğunu,
5. Yaşamı daha anlamlı bulduklarını,
6. Daha az kaygılı ve depresif olduklarını,

7. İş yaşamında bağımsızlığa değer veren, yarışmaya açık ve başarılı olmayı istediklerini ifade etmektedir (Karaboğa, 2011).

Baumister ve diğ. (2003)’ne göre düşük benlik saygısı; benliğin olumsuz değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır. Rosenberg (1965), kişinin kendisini reddetme, kişisel tatminsizlik, kendini hor görmek ve kendine saygı göstermemek gibi olumsuz duygular içerisinde olduğu belirtilmektedir. Düşük benlik saygısı olan bireylerde, kaygıya yönelik psikolojik belirtilerin –ellerin titremesi, sinirlilik, uykusuzluk, çarpıntı- ortaya çıktığı görülmüştür. kişilerin kendisi hakkında sabit bir benlik fikri olmaması, kaygı düzeylerinin de arttırmaya sebep olmaktadır. Ayrıca, kişi kaygısını belli etmeden çevreye yanlış bir kimlik sergiler, bu durumun değersizlik duygusu ile baş etme mekanizması olduğu belirtilmektedir. Bu insanlar eleştiriye ve yetersiz değerlendirilmeye karşı oldukça duyarlıdırlar ile bu durumlardan çok rahatsızlık duymaktadırlar (Yılmaz (2011).

Joseph ve diğ. (2003), düşük benlik saygısı olan insanların, kendilerinde pozitif geri besleme alma konusunda isteksiz oldukları ifade edilmektedir. Çünkü

kendilerini pozitif geri besleme için güvenebilecekleri bir kaynak olarak görmeyecekleri, bu yüzden pozitif geri beslemeleri kabul etmede isteksiz davranabilecekleri ifade edilmektedir. Başkalarına göre harekete ederler ve başkalarını doğru bulurlar. Özellikle dışardan ve kendilerinden gelecek olumsuz geri beslemeyi kabul etme eğilimlerinin bulunduğu belirtilmektedir (Yılmaz, 2011).

Arıca (1995)'a göre düşük benlik saygısına sahip kişiler ise, diğer kişilerden kendilerini geriye çeken, sosyal ortama katılmak yerine sosyal grupların gölgesinde dinlenmeyi seçim ve çevreye daha pasif olarak uyum sağlayan kişilerdir. Aynı zamanda yine bu bireyler daha yüksek kaygı seviyesine, düşmanlık ve aşağılık duygusu yaşayan, utangaç, sıkılgan bireylerdir (Özşaker, 2008).

Yavuzer'e göre (2005), düşük benlik saygısı olan kişilerde aşağıdaki özellikler bulunur:

1. Görev almaktan, denemekten kaçır.
2. En küçük bir düş kırıklığı olduğunda tüm işi bırakır..
3. Kaybedeceği ya da başarısızlığa sahip olacağı inancını belirtir.
4. Sosyal anlamda geri çekilme, arkadaşlarını kaybetme gibi durumlar yaşar.
5. Övülmeyi ya da eleştirilmeyi kabullenmede zorluk çeker.
6. Öbür kişilerin kendisiyle alakalı düşünce ve davranışlarından çok fazla etkilenmektedir.
7. Evdeyken ya çok fazla yardım eder ve ya hiç yardımcı olmazlar.

II.3.2.2. Ergenlik Dönemi ve Benlik Saygısı

Benlik saygısı, ergenlikte çok önemli hale gelmektedir. Ergenlik döneminde benlik saygısında düşüklük daha sonraki senelerde kişinin kendisine ait benliği kabullenememesine yol açabilmektedir. Böyle olduğunda içine kapanıklık ve ya saldırganlık gibi davranışlar ortaya çıkabilmektedir (Temel ve Aksoy, 2001).

Ergenlik döneminde ailenin ergenle kurmuş olduğu iletişim şekli ergenin benlik saygısı ile yakından bağlantılıdır. Origlia ve Oullon (1972)' e göre bazı ana babalar ergen çocuğunun yaptığı şeyleri değersiz bulmaktadırlar. Ergenlerle yetişkinleri karşılaştırıp onların yeteneksiz ve az gelişmiş olduklarını ifade etmektedirler. Bazı ana-babalar fiziksel büyümeye bağlı uyum yokluğunu dile getirerek, ergene özgü gururu ve özseverliği derinden yaralamaktadırlar. Kimileri de ergenin aileye ekonomik bağımlılığına her fırsatta dikkat çekmektedir. Tüm bu aşağılamalar, ergende yetersizlik ve yeteneksizlik hisleri yaratmaktadır. Bu duygular, gerçek bir aşağılık kompleksinde örgütlenebilmektedir. Bu anlayıştan hareketle anne babaların ergene yaklaşımının benlik saygısının gelişiminde önemli rolü olduğu görülmektedir (Özmen, 2007).

Ergenlerin benlik ve benlik saygısını etkileyen pek çok faktörlerin olduğu görülmektedir. Bu faktörler: kişilik özellikleri, aile ilişkileri, benlik imajı, depresyon, yaratıcılık, duygusal ve bilişsel tepkiler, psikolojik danışma, ana-baba tutumları, medeni ve ruhsal durum, beden imajı ve benlik algısıdır. Bu faktörlerden ana-baba tutumlarının çocuğun benlik saygısı üzerinde etkili olduğu söylenebilir (Temel ve Aksoy, 2001).

Arıcak (1995)'a göre ailesel değerlendirmelerin yanı sıra ergen başkalarıyla karşılaştırılmak suretiyle kendisini değerlendirebilmektedir. Bedensel yapısı, hareket yeteneği, zihinsel kapasitesi, sosyal etkileşimi vb. sahip oldukları özellikleri başkalarıyla karşılaştırmak suretiyle kendisine ait bir benlik imajı oluşturmaktadır. Bu da bireyin benlik saygısının düzeyini belirleme konusunda oldukça önem kazanmaktadır (Özmen, 2007).

Ybrandt (2008), İsveçli 277 ergenle yaptığı araştırmada, benlik ile iç ve dış sorun davranış örüntüleri arasında olan ilişki ve sorun davranışların üzerinde benliğin etkisini araştırmıştır. İçsel ve dışsal sorun davranışların birlikte görüldüğünü, içsel sorun davranışlar açısından kızlarda olumsuz benlik kavramının risk etkeni olduğunu, benlik kavramının erkeklerde yalnızca dışsal davranışlar üzerinde direkt etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır. 15 ve 16 yaşlardaki ergenlerde, 15 yaş altındaki ve 16 yaş üzerindeki ergenlere oranla olumsuz benlik kavramının dışsal sorun davranışlara sebep olduğunu belirtmiştir (Ybrandt, 2008).

Haktanır ve Baran (1996), gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne baba tutumlarını algılamalarını inceledikleri araştırmalarında; gencin cinsiyetinin algılanan demokratik ve ilgisiz, sosyo-ekonomik seviyenin demokratik otoriter ve ilgisiz, annenin çalışma durumunun demokratik, doğum sırası ve kardeş sayısının otoriter ve ilgisiz anne-baba tutumlarında, sosyo-ekonomik seviye ile doğum sırasının ise gencin benlik saygısında farklılık oluşturduğu ifade etmişlerdir. Gencin benlik saygısı ile anne baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu; demokratik anne-baba tutumunun gencin yüksek benlik saygısına sahip olmasına sebep olurken, otoriter ve ilgisiz tutumun düşük benlik saygısına yol açtığı ifade edilmiştir (Seyhan, 2008).

Pişkin (1997) Türk ve İngiliz lise son sınıf öğrencilerinin benlik saygısını Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri ile ölçtüğü çalışmada; İngiliz öğrencilerin özsaygı puanlarının, Türk öğrencilere göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğu belirtmiştir. Bu farkın her iki ülkede de erkek öğrenciler arasında kızlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür (Howard ve diğerleri, 1999).

Çuhadaroğlu (1986)'nın aktardığına göre Coopersmith (1967) anne baba tutumunun kişinin benlik saygısına etkisinin yüksek olduğunu vurgulamıştır. Benlik saygı düzeyi yüksek çocukların ailelerinin, çocuklarını kabul eden, çevreyi çocuğa göre düzenleyen, onlara özgürlük tanıyan ama bununla birlikte çocuğa uymak durumunda olduğu belli ve kesin olan kuralları hatırlatan, doğru davranışı ödüllendiren ve çocukların okul içinde ve dışındaki beklentilerine uygun başarılar ortaya koyacağına dair inanç taşıyan anne babalardır. Bu anne babalar çocuklarını oldukları gibi kabullenir. Benlik saygı düzeyi düşük ailelerin çocuklarının ise

çocuklarını reddeden, onlara soğuk ve uzak davranışlar sergileyen, çocuklarını beklenti ve kural belirsizliği içerisinde yetiştirmiş, daha çok cezalandırıcı aileler olduğu belirtilmiştir. Ne zaman verileceği belirsiz bir ödül-ceza yöntemi kullanmaktadırlar. Çocukların bazı beklentilerine uymaları konusunda onlara güven duymazlar. Başarısızlığı ilgisiz ve soğuk bir tutumla kabullenirler. Rosenberg çalışmasında babaları ile daha yakın ilişki içerisinde olan gençlerin daha uzak ilişkiler içinde olanlara oranla benlik saygısı bakımından üst düzeyde olduklarını ortaya koymuştur. Kılıççı (1981), kendini kabul ile anne baba tutumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Anne baba tutumunu demokratik olarak tanımlayan grubun kendini kabul puanları ortalamasının anne baba tutumunu ilgisiz, otoriter, tutarsız tanımlayan grupların ortalamalarına oranla oldukça yüksek bulmuştur. İkizoğlu (1993)'nın yaptığı çalışmada ise anne babaların "demokratik" ve "otoriter" tutumunun öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Özmen, 2007).

II.3.3. Benlik Saygısı Ve Anne Baba Tutumu

Demokratik tutum gösteren ebeveyn çocuğuna birey olarak saygı göstermekte, onun gelişimine has, özgün davranışlar göstereceğini bilmekte ve bu gelişim basamaklarını izler ve onlara uygun davranır. Her çocuğun kendine has, biricik ve tek olduğunu kabul eder, onun aile içinde özgür biçimde gelişmesine, yeteneklerini en üst düzeyde açığa çıkarmasına ve "kendini gerçekleştirmesine" izin verir, bunun için yardımcı olurlar. Çocuğun barınma, beslenme, korunma gibi temel gereksinimlerini karşılayanın yanında ona "sevgi" gösterirler. Bu sevgi gerçekten karşılıksız olur. Çocuk böyle olan bir ailede ana-babanın sevgi ve desteğinden uzak kalmayacağını bilir. Sevgi ve ilgi bir yaptırım aracı olarak kullanılmamaktadır. Çocuğa aile içinde eşit haklar tanınmaktadır. Fikirlerini açık bir biçimde ifade etmesi desteklenir ve bu anlamda cesaretlendirilir. Eşitlikçi ve demokratik tutum sergileyen ana-baba çocuklarına karşı daha arkadaşça yaklaşır, onlarla birçok şeyi paylaşırlar, onlara değer verirler ve bunu onlara da hissettirirler. Ana-babalar katı kurallar koymak yerine esnek davranmasını da bilmektedirler (Kulaksızoğlu, 1998).

Doğru (2002) esnek, hoşgörülü, demokratik ve baskıcı olmayan anne-babaların çocuklarda olumlu duygusal, toplumsal ve bilişsel gelişmeye yol açtıklarını

ifade etmiştir. Bu aileler, çocuklara özgürlük tanımakla birlikte çocuğa uymak durumunda olduğu kesin kurallar koyan, doğru davranışı ödüllendiren ailelerdir. Bu tutuma sahip olan ailelerin çocukları yüksek benlik saygısı düzeyine sahip olmaktadır (Dilek, 2007).

Otoriter ebeveynler, çocuğun davranışlarını değerlendirmeye, kontrol etmeye ve şekil vermeye çalışmakta, çocuğun tavırlarına standartlar koymaktadırlar. Çocuğun anne ve babasına itaat etmesinin bir meziyet olduğunu düşünmektedirler. Çocuğu sözlü olarak cesaretlendirmezler, annenin ve babanın sözlerinin doğru olarak kabul edilmesinin zorunluluk olduğuna inanmaktadırlar. Ergenler de anne-babanın isteğinden farklı davrandıklarında dışlanacaklarını bildiklerinden ve cezalandırılma korkusundan dolayı bu duruma boyun eğerler. Böyle aile ortamlarında büyüyen çocukların duygu ve düşünceleri daha çok bastırılır ve bu ailelerde büyüyen gençlerde, öfke ve kızgınlık duyguları açık şekilde ifade edilmez. Çocuğun istenmeyen davranışları dayak ile engellenebilmektedir. Çocuk ve ergenin fiziksel olarak cezalandırılması ve öfke duygularının bastırılması ergenlerde pasif saldırganlık yaratabilmektedir. Çocuk ve ergen bu saldırganlık duygularını kendisinden daha zayıf gördüğü kişilere yöneltebilmektedirler. Ailede erkekten kadına, büyükten küçüğe ve kuvvetliden zayıfa doğru fiziksel cezalandırma olduğunda aile üyeleri arasında sevgi duyguları gelişmez, ilişkilerde daha çok korku ve kızgınlık duyguları egemen olur. Böyle ailelerde iletişim genel olarak tek yönlü olur. Güçlü kişi daha çok emredici, kısa ve tamamlanmamış olan cümlelerle konuşmaktadır (Kulaksızoğlu, 1998).

Otoriter tutumda sevginin esirgenmesi ve sık uygulanan ceza, çocuğun kendine olan güven duygusunun gelişimine engel olarak çekingen, pasif bir kişilik yapısı geliştirmesine ve ya saldırgan davranışlarda bulunmasına sebep olabilmektedir. Özellikle dayak gibi onur kırıcı fiziksel cezaları yaşaması, kendisine olan özsaygı düzeyinin azalmasına ve olumsuz bir benlik saygısı geliştirmesine sebep olabilmektedir (Çağdaş, 2002).

Aşırı hoşgörölü ana-babalar, çocuğun davranışlarına hiçbir sınırlama getirmeyen, hatalı davranışlarını dahi büyük bir hoşgörü ile karşılayan, kabul eden ana-babalardır. Bu tutum içerisindeki ana-babalar, çocuk kasıtlı olarak çevresine

zarar verse dahi bu davranışını kabul etmediklerini gösteren bir tepki göstermezler. Çocuğa sınırsız haklar tanınmakta, çocuğun tüm istedikleri yerine getirilmektedir. Çocuğun, yardımlaşma paylaşma, iş birliği, fedakârlık gibi davranışlar geliştirmesine engel olabilir. Çocuğun sadece kendini düşünen bencil davranışlar göstermesine sebep olabilir. Bu durum çocuğu başkaları tarafından seilmeyen, istenmeyen bir birey durumuna getirir, başkaları ile olumlu sosyal ilişkiler kuramamasına ve çocuğun sosyalleşememesine sebep olabilir. Bu durumda da çocuğun benlik saygısı bu koşullardan olumsuz etkilenmektedir (Çağdaş, 2002).

II.3.4. Benlik Saygısı Ve Saldırganlık

Walker ve Bright (2009), literatürde benlik saygı düzeyi ile saldırgan davranışlar arasında bulunan ilişkiyi açıklayan iki ayrı yaklaşım vardır. Bunlardan birincisi düşük düzeyde olan öz saygının saldırganlık üzerinde etkili olabildiğini, ikincisi de yüksek öz saygının (şişirilen ya da tehditçi özsaygı) saldırgan davranışlar ile ilişkisi olduğunu öne sürmektedir. Birincisi geleneksel yaklaşım, ikincisi ise çağdaş yaklaşımdır (Salmivalli, 2001).

Baumister ile diğerlerine göre son zamanlarda düşük düzey öz saygı ile saldırgan davranışlar arasında olan ilişkileri araştıran çalışmalarda anlamlı ve güçlü ilişkinin bulunmamasından dolayı bu iki değişken arasındaki ilişkiyi tanımlamayı amaçlayan yeni bir anlayış öne sürülmüştür. Şişirilmiş Benlik Saygısı, Sorgulanan Benlik Saygısı, Tehdit Edilen Benlik Saygısı-Narsisizm gibi değişen adlar ile anılmakta olan bu anlayış gerçekçilikten uzak ve şişirilen yüksek benlik saygısının saldırganlık davranışlarını etkilediği görüşünü öne sürmektedir. Yüksek düzey benlik saygısı olan kişilerin bazıları gerçek anlamda kendisini değerli görmekte, kendini oldukları gibi kabullenmektedirler. Taylor ile arkadaşları gerçekçi benlik saygısı olan kişilerin yüksek olan benlik saygıları gerçek olan temellere dayanmakta ve üstün olma arayışı taşımamaktadır. Şişirilmiş benlik saygısı olan ise kendisini öbürlerinden daha üstün görmekte ve kendiyle ilgili olumsuz yanları kabul etmemektedir. Bu kabullenmeyiş ise beraberinde diğer insanlara karşı saldırgan davranışları tetikleyebilmektedir. Narsist bir tarz geliştiren bu kişilerde onaylanmama gibi

durumlar gelişirse bu kişiler bu durumu saldırganca davranışlarla bastırıp şişirilmiş benlik saygılarını koruma girişiminde bulunabilmektedirler (Salmivalli, 2001).

Şahan (2007), lise öğrencileriyle yapmış olduğu bir çalışmada benlik saygısındaki düşmenin saldırganlık davranışlarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Donellan ile diğerleri (2005) benlik saygı düzeyi ile saldırgan davranışlar, suç davranışları gibi dışa vuran davranışları arasındaki ilişkiyi ele alarak benlik saygısı ve suç oluşturan davranışlar arasında zıt yönde ilişki olduğunu saptamıştır. Aynı zamanda, 11 ile 13 yaşlarında tekrarlanan ölçümler ile gerçekleştirilen boylamsal çalışmada, 11 yaşındaki benlik saygısının 13 yaşındaki dışavurum davranışlarını anlamlı olarak yordadığı da ortaya konmuştur. Bu araştırmada saldırganlık davranışlarını düşük benlik saygısının dışavurumu olarak açıklayan düşük benlik saygısı hipotezini test etmek için, benlik saygısının yanı sıra gerçekçi olmayan yüksek benlik saygısı veya abartılmış benlik saygısı değişkeni de ele alınmış, bu değişkene ilişkin veriler egoist ölçeği ile toplanmıştır. Bilgiler benlik saygısının saldırganlık davranışları üzerindeki etkisinin egoizmden bağımsız olduğuna işaret etmektedir. Simons, Paternite ile Shore (2001) de ergenlerin benlik saygıları ve saldırganlıkları arasında olumsuz ilişki bulmuş, benlik saygısının ana babaya bağlanma ve saldırganlık arasındaki ilişkiye arabuluculuk ettiğini belirlemiştir. Bir başka deyiş ile, bağlanma benlik saygısı ve olumlu, benlik saygısı da saldırganlıkla negatif yönlü ilişki içerisindedir. Böylece, benlik saygısı düşük olan kişilerin saldırganca davranma eğilimleri yükselmektedir (Şahan, 2007).

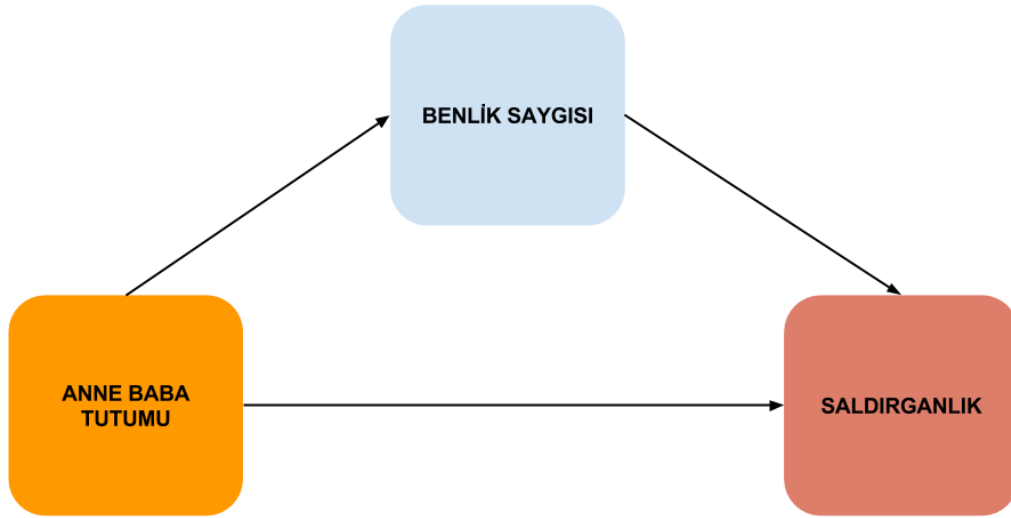
BÖLÜM III

GEREÇ ve YÖNTEM

Bu bölümde bu araştırmanın hedefledikleri hakkında analizler ve bulunan sonuçlar işlenecektir. Bu çalışmada kullanılan ölçeklerin geçerlilik güvenirlik çalışmaları ve istatistiksel teknikler açıklanmaktadır. Son olarak araştırma sürecinde göz önünde bulundurulacak etik kurallardan bahsedilmektedir.

III.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada anne baba tutumunun saldırganlık üzerine etkisinde benlik saygısının aracılık rolünü belirlemek amaçlanmaktadır. Araştırma amacına ilişkin şematik model aşağıda verilmiştir.

Araştırma Modeli

İlgili literatürde bir değişkenin diğer değişkenler arasında aracı olabileceğine ilişkin teoriyi Baron ve Kenny (1986) ortaya koymuştur. Baron ve Kenny'ye göre, bağımsız değişken bağımlı değişken üzerinde sadece ara değişken üzerinden veya hem ara değişken hem direkt olarak veya sadece direkt etkili olabilir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki aracılık ilişkisi hiyerarşik modeller test edilerek hangi tür aracılık olduğu veya aracılık bulunmadığı belirlenir.

III.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın örneklemini Ocak 2015 ile Mayıs 2015 tarihleri arasında İstanbul ilinde bulunan özel bir kolejde okumakta olan 14-18 yaş arasında seçkisiz olarak seçilen 400 ergen oluşturmaktadır. Seçkisiz olarak seçilen ergen bireylere, çalışmanın amacı ve konusu hakkında sözel olarak bilgi verilmiş ve katılmaya gönüllü olan bireyler çalışmaya alınmıştır.

III.3. Verilerin Toplanma Araçları

III.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formunda (ergenlerin; cinsiyeti, yaşı, ebeveynlerin birliktelik durumları gibi) sorular yer almaktadır (EK-I). Hazırlanmış olan bu form ile ergenlerin benlik saygısı ve saldırganlık düzeyleri ile ebeveynlerden algılanan tutum alt ölçekleri olan demokratik, koruyucu ve otoriter tutumlara etki edebileceği düşünüldüğü için bilgi toplamak amaçlanmıştır.

III.3.2. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

1972 yılında Yıldız Kuzgun tarafından geliştirilen ana baba tutum envanteri toplamda 40 maddede ve üç alt ölçekten (demokratik tutum, koruyucu/istekçi tutum, otoriter tutum) oluşmaktadır. Ölçek orijinalinde beşli likert tipindedir. Ancak araştırmamızda istatistiksel olarak daha güvenilir sonuç almak için altlı likert tipi olarak hazırlanan yanıt şıklarından (hiçbir zaman, nadiren, bazen, genellikle, çoğu zaman, her zaman) biri işaretlenir. Ölçek puanlanırken alt ölçekler ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Maddeler için işaretlenen şıkların rakamsal değerleri toplanarak alt ölçek puanları hesaplanmaktadır. ABTÖ bireysel veya grup şeklinde uygulanabilecek niteliktedir. Zaman sınırlaması bulunmamakla birlikte yaklaşık 20 dakika ABTÖ tamamlamak için yeterli görülmektedir.

1972 yılında Yıldız Kuzgun, ölçeğin geliştirilmesi aşamasında toplamda 384 üniversite öğrencisi ile çalışmıştır. Ölçekte, demokratik, otoriter ve ilgisiz olarak tanımlanan anne baba tutumlarından demokratik alt ölçeğin diğerlerinden bağımsız; otoriter ve ilgisiz alt ölçeklerinin ise 0.63 düzeyinde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca envanterin test tekrar testi sonuçlarındaki güvenirliğin (.66, .59, .64) yeterli düzeyde bulunmadığı düşünülerek yeni baştan ele alınmasına karar verilmiştir. Yeniden bir soru havuzu oluşturulurken ilk oluşturulan ölçekten bazı sorular alınmış; bazıları düzeltilmiş ve yeni tanımlanan istekçi, koruyucu ve reddedici tutumlara yönelik sorular hazırlanmıştır. Kısacası toplam 119 sorudan oluşan demokratik, otoriter, koruyucu/istekçi, reddedici ve ilgisiz tutumları tanımlayan bir havuz meydana getirilmiştir. 1992-1993 yılları arasında soru değerlendirmesine beş basamaklı Likert tipi yanıtlamayla Gazi Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi'nin 100 öğrencisi çalışmaya katılmıştır. Elde edilen verilerin faktör analizi yapılarak yeni ölçeğin alt basamakları aranmıştır. Üç faktörün (1. demokratik, 2. Koruyucu/istekçi, 3. Otoriter) yükü artı olanlar “demokratik”, eksi olanlarsa “otoriter” tutumu belirlediği şekilde kabul edilmiştir. Faktör yükü en yüksek 15 madde “demokratik” eksi değerdeki en yüksek 10 madde de “otoriter” tutumu yansıtmıştır. “Koruyucu/istekçi” tutumu gösteren 2. faktörde yüksek faktör yükü olan 10 maddenin üçü “koruyucu”, yedisi “istekçi” tutumu yansıtan maddeler olmuştur. Yeni ölçek anılan faktörlerle belirlenen 3 alt ölçekten oluşmuştur (Akt:Yücel, 2013: 88).

Ölçeğin güvenirliliğini hesaplamak adına yapılan çalışmaların neticeleri şu biçimdedir. İç tutarlılık; Cronbach alfa katsayıları demokratik alt ölçek için .89, koruyucu/istekçi için .82 ve otoriter için .78 olarak hesaplanmıştır. Test tekrar test güvenirliği ise, Pearson Momentler Çarpımı katsayıları yukarıdaki sıraya göre şöyledir: .92, .75 ve .79 şeklinde belirlenmiştir (Akt:Yücel, 2013: 89).

Bu araştırmada ölçeğin güvenirlik ve geçerliliği tekrar edilmiştir. Ölçeğin genel güvenirliği =0.774 olarak yüksek derecede bulunmuştur. Ölçeğin barlett testi sonucunda ($p=0.000<0.05$) faktör analizine alınan değişkenler arasında ilişkinin olduğu görülmüştür. Yapılan test sonucunda ($KMO=0.918>0,60$) örnek büyüklüğünün faktör analizi uygulanması için yeterli olduğu saptanmıştır. Faktör

analizi sonucunda değişkenler toplam açıklanan varyansı %54.71 olan 7 faktör altında toplanmıştır. Ölçeğe ait oluşan faktör yapısı aşağıda görölmektedir.

Anne Baba Tutum Ölçeği Faktör Yapısı

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
Faktör1 (Özdeğer=10.791)	T24	0,695	12,041	0,810
	T26	0,666		
	T25	0,663		
	T15	0,658		
	T19	0,623		
	T20	0,560		
	T1	0,512		
	T21	0,337		
Faktör2 (Özdeğer=4.081)	T36	0,370	9,944	0,836
	T7	0,685		
	T6	0,640		
	T8	0,626		
	T14	0,598		
	T12	0,574		
	T4	0,514		
	T18	0,499		
	T33	0,358		
	T16	0,325		
Faktör3 (Özdeğer=2.160)	T11	0,763	8,938	0,860
	T9	0,738		
	T10	0,712		
	T32	0,612		
	T39	0,510		
	T35	0,374		
Faktör4 (Özdeğer=1.383)	T34	0,744	8,831	0,809
	T28	0,720		
	T13	0,694		
	T17	0,653		
	T37	0,577		
	T40	0,518		
Faktör5 (Özdeğer=1.265)	T23	0,760	7,602	0,746
	T22	0,648		
	T29	0,614		
	T30	0,580		
	T31	0,500		
Faktör6	T38	0,781	3,828	0,516

(Özdeğer=1.142)	T27	0,608		
Faktör7 (Özdeğer=1.063)	T2	0,591	3,526	0,089
	T3	0,507		
	T5	0,392		
Toplam Varyans %54.71				

Anne Baba Tutum ölçeğini oluşturan faktörlerin güvenirlik katsayıları ve açıklanan varyans oranlarının yüksek olması ölçeğin güçlü bir faktör yapısına sahip olduğunu göstermiştir. **Araştırmada Anne Baba Tutum ölçeğinin orijinal boyutu kullanılarak hipotezler analiz edilmiştir.**

III.3.3. Saldırganlık Ölçeği (SÖ)

1998 yılında Tuzgöl'ü tarafından Kocatürk'ün geliştirdiği Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçeği genç bireylerde saldırganlıkla ilgili davranışları ölçmeyi amaçlayan 45 sorudan meydana gelmektedir. Ölçekteki 45 maddenin 30 maddesi düz, 15 maddesi de ters ifadeler şeklinde hazırlanmıştır. Ölçekteki ters ifade içeren maddeler ve düz ifadeleri içeren maddelerin toplamı saldırganlık skorunu bize vermektedir. Ölçekte alınan puanın yükselmesi saldırganlık düzeyinin de arttığını bize göstermektedir (Akt; Ulusoy,2008:33).

III.3.3.1 Saldırganlık Ölçeği Geçerliliği

1998'si yılında Tuzgöl tarafından yapılan geçerlilik çalışmasında, çalışmanın yapıldığı bölgelerde 20 öğretmen ile bir araya gelinmiştir. Öğretmenler arasında minimumda 3 öğretmenin “saldırgan” olarak nitelendirdiği 45 öğrenci çalışmaya alınmıştır. Daha önceden saldırgan olarak nitelendirilen 45 bireyden oluşan grup ile saldırgan davranışlara sahip olmadığı düşünülen grubun puan ortalamaları t-testi'yle birlikte karşılaştırılmış aralarında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Böylece envanterin saldırganlığı ölçmede yeterli kriterlere sahip olduğunu belirlemişlerdir (Akt; Ulusoy,2008:34).

III.3.3.2. Saldırganlık Ölçeği Güvenirliliği

1998 yılında Tuzgöl tarafından envanter lisede okuyan 55 bireye iki hafta aralıklarla uygulanmış, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı.75 olarak hesaplanmıştır. Bulunan korelasyon katsayısının daha da yükseltilmesi için, madde analizi yapılmış ve ölçekte bulunan en az üç madde ile 25 oranında ilişkili olmayan beş maddenin çıkarılması uygun bulunmuştur. Böylelikle toplamda 50 sorudan oluşan envanter, 45 soruya düşürülmüştür. Enanterin cronbach alfa güvenilirlik katsayısı. 71, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı ise .85 olarak saptanmıştır (Akt; Ulusoy, 2008:34).

Bu araştırmada ölçeğin güvenilirlik ve geçerliliği tekrar edilmiştir. Ölçeğin genel güvenirliliği =0.865 olarak çok yüksek derecede bulunmuştur. Ölçeğin barlett testi sonucunda ($p=0.000<0.05$) faktör analizine alınan değişkenler arasında ilişkinin olduğu saptanmıştır. Yapılan test sonucunda ($KMO=0.851>0,60$) örnek büyüklüğünün faktör analizi uygulanması için yeterli olduğu saptanmıştır. Faktör analizi sonucunda değişkenler toplam açıklanan varyansı %46.328 olan 7 faktör altında toplanmıştır. Ölçeğe ait oluşan faktör yapısı aşağıda görülmektedir.

Saldırganlık Ölçeği Faktör Yapısı

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
Faktör1 (Özdeğer=8.652)	S27	0,599	9,682	0,793
	S5	0,599		
	S7	0,570		
	S15	0,560		
	S31	0,550		
	S12	0,538		
	S20	0,509		
	S22	0,507		
	S30	0,500		
	S6	0,466		
	S44	0,414		
	S4	-0,378		
	S9	0,344		
Faktör2	S18	0,719	8,645	0,770

(Özdeğer=3.421)	S17	0,697		
	S11	0,597		
	S26	0,590		
	S21	0,552		
	S32	0,503		
	S29	0,328		
Faktör3 (Özdeğer=2.300)	S42	0,655	6,735	0,754
	S45	0,617		
	S43	0,585		
	S41	0,494		
	S38	0,456		
Faktör4 (Özdeğer=1.799)	S23	0,617	5,849	0,733
	S36	0,585		
	S19	0,576		
	S25	0,326		
Faktör5 (Özdeğer=1.715)	S37	0,634	5,757	0,296
	S14	-0,566		
	S2	0,560		
	S33	0,493		
	S40	0,440		
Faktör6 (Özdeğer=1.620)	S24	0,639	5,033	0,527
	S10	0,612		
	S8	0,525		
	S13	0,419		
	S39	0,378		
Faktör7 (Özdeğer=1.340)	S16	0,363	4,627	0,429
	S35	0,560		
	S34	0,550		
	S28	0,537		
	S3	0,370		
Toplam Varyans %46.328				

Saldırganlık ölçeğini oluşturan faktörlerin güvenirlik katsayıları ve açıklanan varyans oranlarının yüksek olması ölçeğin güçlü bir faktör yapısına sahip olduğunu göstermiştir. **Araştırmada saldırganlık ölçeğinin orijinal boyutu kullanılarak hipotezler analiz edilmiştir.**

III.3.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)

Bu envanter 1963 yılında Rosenberg tarafından geliştirilen, ergen bireylerin öz saygılarını ölçmeyi hedefleyen bir ölçme aracıdır. Envanterde 10 madde yer almaktadır. Likert tipi bir ölçektedir. Ergen bireylerden envanterdeki soruların kendilerini ne derecede tanımladığını seçmesi yani genel olarak bireyin kendisini değerlendirmesi istenilir (Koçak, 2008: 59-60).

1986 yılında Çuhadaroğlu tarafından ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. Envanterin geçerlilik oranı .71 olarak belirlenmiştir. Ölçeğini yapılan bir araştırmada test-tekrar test yöntemi ile belirlenen güvenilirlik katsayısının .70 oranında olduğu saptanmıştır (Koçak, 2008: 59-60).

Bu araştırmada ölçeğin güvenilirlik ve geçerliliği tekrar edilmiştir. Ölçeğin genel güvenilirliği =0.856 olarak yüksek derecede bulunmuştur. Ölçeğin barlett testi sonucunda ($p=0.000<0.05$) faktör analizine alınan değişkenler arasında ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yapılan test sonucunda ($KMO=0.884>0,60$) örnek büyüklüğünün faktör analizi uygulanması için yeterli olduğu tespit edilmiştir. Faktör analizi sonucunda değişkenler toplam açıklanan varyansı %61.045 olan 2 faktör altında toplanmıştır. Ölçeğe ait oluşan faktör yapısı aşağıda görülmektedir.

Benlik Saygısı Ölçeği Faktör Yapısı

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
Faktör1 (Özdeğer=4.662)	B2	0,827	33,473	0,855
	B1	0,765		
	B7	0,751		
	B4	0,739		
	B6	0,720		
Faktör2 (Özdeğer=1.443)	B9	0,777	27,572	0,773
	B10	0,766		
	B3	0,714		
	B8	0,638		
	B5	0,612		
Toplam Varyans %61.045				

Benlik saygısı ölçeğini oluşturan faktörlerin güvenirlik katsayıları ve açıklanan varyans oranlarının yüksek olması ölçeğin güçlü bir faktör yapısına sahip olduğunu göstermiştir. **Araştırmada Benlik saygısı ölçeğinin orijinal boyutu kullanılarak hipotezler analiz edilmiştir.**

III.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri Ocak 2015 ile Mayıs 2015 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında katılımcılara; bireylerin kişisel bilgilerini içeren Kişisel Bilgi Formu (KBF), ikinci aşamada ise Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ), üçüncü aşamasında Saldırganlık Ölçeği (SÖ) ve dördüncü aşamada ise Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) verilmiştir. Araştırma kapsamında örneklemi oluşturan 14-18 yaş aralığında olan ergenlerden alınan veriler, yüz yüze görüşme yoluyla toplanmıştır. 14-18 yaş aralığında olan ergenlerle yapılan görüşmeler kişinin kendisinden onay alınarak yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık olarak 30 dakika sürmüştür. Görüşmeler araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

III.5. Verilerin analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel değerlendirmesinde, saldırganlık ölçeğinin p değerleri 0.05 den büyük olduğu ve normal dağılıma uygun olduğu için parametrik testler uygulanmış ve gruplarda nonparametrik testler kullanılarak demografik sorular ile ölçekle arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin ve benlik saygısı ölçeğinin p değerleri 0.05'den küçük olduğu için normal dağılıma uygun olmadığından nonparametrik testler kullanılarak demografik sorular ile ölçekler arasındaki ilişkiye bakılmıştır. İki gruplu değişkenlerde Bağımsız Örneklem T testi, Mann Whitney U testi ikiden fazla gruplu değişkenlerde Anova testi, Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.

Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiyi Spearman korelasyon ile test edilmiştir.

Araştırmada hiyerarşik regresyon modelleri uygulanarak Baron and Kenny (1986: 1176) tarafından belirtilen aracılık rolünü belirlemeye yönelik adımlar gerçekleştirilmiştir. Hiyerarşik regresyon modelleri sonrasında aracılık etkisini belirlemek üzere Sobel tarafından geliştirilen test uygulanmıştır. Sobel testi hesaplamaları “<http://quantpsy.org/sobel/sobel.htm>” web adresi üzerinden yapılmıştır.

Elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

III.6. Etik

14-18 yaş aralığında olan ergenler örneklem grubunu oluşturmakta; çalışmanın gizlilik yönleri anlatılarak bireylerin çalışmaya gönüllü katılmaları sağlanmıştır. Ölçekler, bireylere verilmeden önce danışman hocam tarafından titizlikle incelenmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan bireylere ölçeklerde verdikleri cevapların hiçbir kişisel bilgi paylaşımı olmadan sadece istatistiksel analizlerde kullanılacağı anlatılmıştır. Ölçeklerden alınan verilerin bilimsel kurallara göre yorumlanması dışında başka bir amaç için kullanılmayacağı bireylere söylenmiştir.

BÖLÜM IV

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen verilere ilişkin betimsel ve sonuç çıkarmaya yönelik istatistiksel analizler yer almaktadır. Analiz sonuçları aşağıdaki bölümlerde detaylı olarak sunulmaktadır.

IV.1. Betimleyici İstatistiksel Analizler

IV.1.1. Araştırmada Yer Alan Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Ölçen Ölçeklere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Ergenlik dönemindeki 400 bireylere uygulanan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ), Saldırganlık Ölçeği (SÖ) ve Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) ile elde edilen verilere ilişkin betimsel istatistik sonuçları aşağıda özetlenmektedir.

IV. 1.1.1. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'ne (RBSÖ) İlişkin Betimleyici İstatistikleri

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan benlik saygısı düzeyi, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) ile ölçülmüştür. Ölçekten 1 ile 60 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puanlar düştükçe; bireyin benlik saygısı düzeyinin de yükseldiği kabul edilmektedir (Tablo: 4.2).

IV.1.1.2. Saldırganlık Ölçeği'ne (SÖ) İlişkin Betimleyici İstatistikleri

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan saldırganlık düzeyi, Saldırganlık Ölçeği (SÖ) ile ölçülmüştür. Saldırganlık Ölçeği'nde toplamından alınabilecek en düşük puan 45, en yüksek puan 270'tir. Elde edilen puanın yüksek olması saldırganlık düzeyinin yüksek olduğunu işaret etmektedir (Tablo: 4.2).

IV.1.1.3. Anne Baba Tutum Ölçeği'ne (ABTÖ) İlişkin Betimleyici İstatistikleri

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan ebeveynlerden en çok hangi tutum algılandığı, Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) ile ölçülmüştür. Anne Baba Tutum

Ölçeği'nin; demokratik tutum, koruyucu tutum ve otoriter tutum olmak üzere 3 alt ölçeği bulunmaktadır. Alt ölçeklerden hangisinin puanı en yüksekse bireyinin ebeveyninden algıladığı tutumu işaret etmektedir (Tablo: 4.2).

Tablo IV.1: Araştırmaya Katılan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=400)

	Frekans	%	Standart Sapma	Skewness	Kurtosis
Cinsiyet					
Kız	161	40.3	.491	-.399	1.850
Erkek	239	59.7			
Yaş					
15 yaş ve l	141	35.3			
16 yaşında	102	25.5	.863	-.077	1.656
17 yaş ve l	157	39.2			
Anne baba birlikteliği					
Birlikteler	337	84.3			
Boşandılar	44	11.0			
Annesi, babası dışında biriyle evli	4	1.0	.691	3.365	11.770
Babası, annesi dışında biriyle evli	12	3.0			
Annesi ve babası boşandılar, şuan da ikisi de bir başkasıyla evli	3	.7			
Kiminle yaşadığı					
Annesi ve babası ile	334	83.5			
Annesi ile	49	12.3			
Babası ile	7	1.8	.667	3.579	14.437
Annesi ve üvey baba ile	5	1.3			
Babası ve üvey anne ile	5	1.3			
Kendine yakın hissettiği kişi					
Annesi	240	60.0			
Babası	112	28.0	1.275	1.856	2.142
Hiç kimse	48	12.0			

Araştırma dahilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan 400 bireyin 239'u (%59.7) erkeklerden ve 161'i (%40.3) kızlardan oluşmakta olduğu görülmüştür. Bireylerin yaş ortalaması 16.05 ± 1.14 (min.14 yaşında, max. 18 yaşında) olduğu görülmüştür.

Bireylerin 337'sinin (%84.3) annesi babası birlikte olduğu, 44'ünün (%11.0) annesi babası boşanmış olduğu, 12'sinin (%3.0) babası; bireyin annesi dışında başka biriyle evli olduğu, 4'ünün (%1.0) annesi; bireyin babası dışında başka biriyle evli olduğu ve 3'ünün (%.7) ebeveyninin her ikisinin de bir başkasıyla evli olduğu görülmüştür.

Bireylerin 334'ü (%83.5) annesi ve babasıyla birlikte yaşamakta olduğu, 49'u (%12.3) annesiyle birlikte yaşamakta olduğu, 7'si (%1.8) babasıyla birlikte yaşamakta olduğu, 5'i (%1.3) annesi ile üvey babasıyla birlikte yaşamakta olduğu ve 5'i (%1.3) babası ile üvey annesiyle birlikte yaşamakta olduğu görülmüştür.

Bireylerin 240'ı (%60.0) kendisine en çok annesini yakın görmekte olduğu, 112'si (%28.0) kendisine en çok babasını yakın görmekte olduğu ve 48'i (%12.0) çevresinde kendisine yakın hiç kimseyi görmediği görülmüştür.

IV.1.2. Araştırmaya Katılan Bireylerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Dağılımı

Tablo IV.2: Araştırmaya Katılan Bireylerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Dağılımı

	N	Min	Max	Ort.	SS	Skewnes	Kurtosis
Benlik Saygısı Ölçeği	400	10.0	60.0	36.76	5.29	-.055	2.765
Saldırganlık Ölçeği	400	70.0	219.0	144.36	27.11	-.003	-.129
Anne ve Baba Tutum Envanteri							
Demokratik Tutum	400	31.0	90.0	49.38	8.19	1.190	3.700
Koruyucu Tutum	400	33.0	90.0	58.97	8.66	.058	.726
Otoriter Tutum	400	15.0	60.0	30.04	6.40	1.305	3.106

Bireylerin benlik saygısı ölçeğinin ortalaması (36.76 ± 5.29) olduğu saptanmıştır. **Ortalama degere baktığımız da grubun orta düzeyde benlik saygısına sahip olduğu görülmüştür.**

Bireylerin saldırganlık ölçeğinin ortalaması (144.36 ± 27.11) olduğu saptanmıştır. **Ortalama degere baktığımız da grubun saldırganlık düzeylerinin hafif olduğu görülmüştür.**

Bireylerin ebeveynlerinden algıladığı demokratik tutum alt ölçeğinin ortalaması (49.38 ± 8.19) olduğu saptanmıştır. Bireylerin ebeveynlerinden algıladığı koruyucu tutum alt ölçeğinin ortalaması (58.97 ± 8.66) olduğu saptanmıştır. Bireylerin ebeveynlerinden algıladığı otoriter tutum alt ölçeğinin ortalaması (30.04 ± 6.40) olduğu saptanmıştır. **Ortalama değerlere baktığımız da grubun ebeveyninden en çok koruyucu tutum algıladıkları görülmüştür.**

IV.1.3. Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo IV.3: Araştırmaya Katılan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ort	SS	U	Z	P
Benlik saygısı ölçeği	Kız	161	202.77	32646.00	1887.00	-.323	.747
	Erkek	239	198.97	47554.00			
	Toplam	400					

Tablo IV.3’de görüldüğü gibi; bireylerin benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Buna göre benlik saygısı ölçeği puanı bireylerin cinsiyetlerine göre farklılık yaratmamaktadır.

IV.1.4. Araştırmaya Katılan Bireylerin Saldırganlık Ölçeğinin Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo IV.4: Araştırmaya Katılan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem T” Testi İle Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ort	SS	T	P
Saldırganlık ölçeği	Kız	161	141.73	29.72	-1.54	.123
	Erkek	239	146.13	25.10		
	Toplam	400				

Tablo IV .4’de görüldüğü gibi; bireylerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre saldırganlık ölçeği puanı bireylerin cinsiyetlerine göre farklılık yaratmamaktadır.

IV.1.5. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanlarının Cinsiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo IV.5: Araştırmaya Katılan Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ort	SS	U	Z	P
Demokratik tutum	Kız	161	183.69	29574.00	16533.00	-2.38	.017*
	Erkek	239	211.82	50626.00			
	Toplam	400					
	Cinsiyet	N	Ort	SS	U	Z	P
Koruyucu tutum	Kız	161	190.21	30624.00	17583.00	-1.46	.144
	Erkek	239	207.43	49576.00			
	Toplam	400					
	Cinsiyet	N	Ort	SS	U	Z	P
Otoriter tutum	Kız	161	193.24	31111.00	18070.00	-1.32	.302
	Erkek	239	205.39	49089.00			
	Toplam	400					

* $p<0.05$

Tablo IV.5’de görüldüğü gibi; bireylerin cinsiyetleri arasında anne babalarından algıladıkları demokratik tutum alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0.05$). **Demokratik tutum ölçeği puanları açısından erkeklerin lehine anlamlı bir fark vardır [$U=26533.00$, $p=.017$]. Erkeklerin kızlara oranla anne babalarından algıladıkları demokratik tutum düzeylerinin daha yüksek oldukları saptanmıştır.**

Bireylerin anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum ölçeği puanı bireylerin cinsiyetlerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre otoriter tutum ölçeği puanı bireylerin cinsiyetlerine göre farklılık yaratmamaktadır.

IV.1.6. Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanlarının Yaş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Tablo IV.6: Araştırmaya Katılan Bireylerin Yaşları İle Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yaş
Benlik saygısı ölçeği	r	.046
	p	.355

Tablo IV.6’da görüldüğü gibi; bireylerin yaşları ile benlik saygısı ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

IV.1.7. Araştırmaya Katılan Bireylerin Saldırganlık Ölçeğinin Puanlarının Yaş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Tablo IV.7: Araştırmaya Katılan Bireylerin Yaşları İle Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yaş
Saldırganlık ölçeği	r	-.006
	p	.911

Tablo IV.7’de görüldüğü gibi; bireylerin yaşları ile saldırganlık ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

IV.1.8. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanlarının Yaş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Tablo IV.8: Araştırmaya Katılan Bireylerin Yaşları İle Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yaş
Demokratik tutum alt ölçeği	r	-.034
	p	.503
Koruyucu tutum alt ölçeği	r	-.080
	p	.109
Otoriter tutum alt ölçeği	r	-.022
	p	.666

Tablo IV.8’de görüldüğü gibi; bireylerin yaşları ile anne babalarından algıladıkları demokratik tutum alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bireylerin yaşları ile anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bireylerin yaşları ile anne babalarından algıladıkları otoriter tutum alt ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

IV.1.9. Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanlarının Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo IV.9: Araştırmaya Katılan Bireylerin Ebeveynin Birlikteliklerine Göre Grupların Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

	Birliktelik	<i>N</i>	<i>Ort</i>	<i>SS</i>	<i>U</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Benlik saygısı ölçeği	Birlikteler	337	202.19	68137.00			
	Boşanmışlar	63	191.48	12063.00	10047.00	-.677	.499
	Toplam	400					

Tablo IV.9’da görüldüğü gibi; bireylerin benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının anne babaların birliktelikleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre benlik saygısı ölçeği puanı bireylerin anne babaların birlikteliklerine göre farklılık yaratmamaktadır.

IV.1.10. Araştırmaya Katılan Bireylerin Saldırganlık Ölçeğinin Puanlarının Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo IV.10: Araştırmaya Katılan Bireylerin Ebeveynin Birlikteliklerine Göre Grupların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem T” Testi İle Karşılaştırılması

	Birliktelik	N	Ort	SS	T	P
Saldırganlık ölçeği	Birlikteler	337	145.12	27.18	1.29	.195
	Boşanmışlar	63	140.30	26.52		
	Toplam	400				

Tablo IV.10’da görüldüğü gibi; bireylerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının anne babaların birliktelikleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre saldırganlık ölçeği puanı bireylerin anne babaların birlikteliklerine göre farklılık yaratmamaktadır.

IV.1.11. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanlarının Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo IV.11: Araştırmaya Katılan Bireylerin Ebeveynin Birlikteliklerine Göre Grupların Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Mann Whitney U” Testi İle Karşılaştırılması

	Birliktelik	N	Ort	SS	U	Z	P
Demokratik tutum	Birlikteler	337	201.13	67780.00	10404.00	-.251	.802
	Boşanmışlar	63	197.14	12420.00			
	Toplam	400					
	Birliktelik	N	Ort	SS	U	Z	P
Koruyucu tutum	Birlikteler	337	201.92	68045.50	10138.50	-.567	.571
	Boşanmışlar	63	192.93	12154.50			
	Toplam	400					
	Birliktelik	N	Ort	SS	U	Z	P
Otoriter tutum	Birlikteler	337	201.23	67816.00	10368.00	-.294	.768
	Boşanmışlar	63	196.57	12384.00			
	Toplam	400					

Tablo IV.11’de görüldüğü gibi; bireylerin anne babalarından algıladıkları demokratik tutum ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının anne babaların birliktelikleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre demokratik tutum ölçeği puanı bireylerin anne babaların birlikteliklerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Bireylerin anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının anne babaların birliktelikleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum ölçeği puanı bireylerin anne babaların birlikteliklerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının anne babaların birliktelikleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre otoriter tutum ölçeği puanı bireylerin anne babaların birlikteliklerine göre farklılık yaratmamaktadır.

IV.1.12. Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanlarının Kendine Yakın Hissettikleri Kişiyeye Göre Karşılaştırılması

Tablo IV.12: Araştırmaya Katılan Bireylerin Kendine Yakın Hissettikleri Kişiyeye Göre Grupların Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H”Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O.	df	X²	P	Anlamli fark
Benlik saygısı ölçeği	Anne	240	209.98	2	4.24	.120	-
	Baba	112	183.70				
	Hiç kimse	48	192.29				
	Toplam	400					

Tablo IV.12’de görüldüğü gibi; bireylerin kendilerine yakın hissettikleri kişiyeye göre gruplar arasında benlik saygısı ölçeğinin puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

IV.1.13. Araştırmaya Katılan Bireylerin Saldırganlık Ölçeğinin Puanlarının Kendine Yakın Hissettikleri Kişiyeye Göre Karşılaştırılması

Tablo.IV.13: Araştırmaya Katılan Bireylerin Kendine Yakın Hissettikleri Kişiyeye Göre Grupların Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Açısından “Anova”Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	Ort.	SS	Df	f	P
Benlik saygısı ölçeği	Anne	240	142.53	27.81	2	2.27	.104
	Baba	112	145.22	24.92			
	Hiç kimse	48	151.50	27.72			
	Toplam	400					

Tablo IV.13’de görüldüğü gibi; bireylerin kendilerine yakın hissettikleri kişiyeye göre gruplar arasında saldırganlık ölçeğinin puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0.05$).

IV.1.14. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanlarının Kendine Yakın Hissettikleri Kişiye Göre Karşılaştırılması

Tablo IV.14: Araştırmaya Katılan Bireylerin Kendine Yakın Hissettikleri Kişiye Göre Grupların Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	S.O.	df	X²	P	Anlamlı fark
Demokratik tutum	Anne	240	193.24	2	3.54	.170	-
	Baba	112	204.92				
	Hiç kimse	48	226.50				
	Toplam	400					
	Grup	N	S.O.	df	X²	P	Anlamlı fark
Koruyucu tutum	Anne	240	201.06	2	1.77	.413	-
	Baba	112	207.59				
	Hiç kimse	48	181.18				
	Toplam	400					
	Grup	N	S.O.	df	X²	P	Anlamlı fark
Otoriter tutum	Anne	240	186.27	2	21.59	.000*	3
	Baba	112	200.75				
	Hiç kimse	48	271.07				
	Toplam	400					

*p<0.05

Tablo IV.14’de görüldüğü gibi; bireylerin kendilerine yakın hissettikleri kişiye göre gruplar arasında demokratik tutum alt ölçeğinin puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır (p>0.05).

Bireylerin kendilerine yakın hissettikleri kişiye göre gruplar arasında koruyucu tutum alt ölçeğinin puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır (p>0.05).

Bireylerin kendilerine yakın hissettikleri kişiler arasında otoriter tutum ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [k-w=21.59, p=.000]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. **Otoriter tutum ölçeği puanları**

açısından kendisine kimseyi yakın görmeyen bireylerin aleyhine anlamlı bir fark vardır. Kendisine kimseyi yakın görmeyen bireylerin diğer bireylere oranla anne babalarından algıladıkları otoriter tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

IV.1.15. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları İle Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo IV.15: Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları İle Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Benlik saygısı
Demokratik tutum alt ölçeği	r	-.219
	p	.000*
Koruyucu tutum alt ölçeği	r	-.265
	p	.000*
Otoriter tutum alt ölçeği	r	.163
	p	.001*

*p<0.05

Tablo IV.15’de görüldüğü gibi; bireylerin anne babalarından algıladıkları demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak düşük seviyede anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin anne babalarından algıladıkları demokratik tutum ölçeğinden aldıkları puan arttıkça bireylerin benlik saygısı düzeyleri de artmaktadır.**

Bireylerin anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak düşük seviyede anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum ölçeğinden aldıkları puan arttıkça bireylerin benlik saygısı düzeyleri artmaktadır.**

Bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak düşük seviyede anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum ölçeğinden aldıkları puan arttıkça bireylerin benlik saygısı düzeyleri düşmektedir.**

IV.1.16. Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları İle Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo IV.16: Araştırmaya Katılan Bireylerin Anne Babalarından Algıladıkları Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları İle Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Saldırganlık ölçeği
Demokratik tutum alt ölçeği	r	-.241
	p	.000*
Koruyucu tutum alt ölçeği	r	.060
	p	.235
Otoriter tutum alt ölçeği	r	.264
	p	.000*

*** $p<0.05$**

Tablo IV.16’da görüldüğü gibi; bireylerin anne babalarından algıladıkları demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak düşük seviyede anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin anne babalarından algıladıkları demokratik tutum ölçeğinden aldıkları puan arttıkça bireylerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan da düşmektedir.**

Bireylerin anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak düşük seviyede anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum ölçeğinden aldıkları puan arttıkça bireylerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan da artmaktadır.**

IV.1.17. Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları İle Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo IV.17: Araştırmaya Katılan Bireylerin Benlik Saygısı Ölçeğinin Puanları İle Saldırganlık Ölçeğinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Saldırganlık ölçeği
Benlik saygısı ölçeği	r	.123
	p	.014*

*** $p<0.05$**

Tablo IV.17’de görüldüğü gibi; bireylerin benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak düşük seviyede anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). **Bireylerin benlik saygısı arttıkça bireylerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan da düşmektedir.**

Tablo IV.18: Anne Baba Tutumunun Saldırganlık Üzerine Etkisinde Benlik Saygısının Aracılık Etkisi

	Benlik Saygısı (Model 1)			Saldırganlık (Model 2)			Saldırganlık (Model 3)			Saldırganlık (Model 4)		
Bağımsız Değişken	ß	t	p	ß	t	p	ß	t	p	ß	t	p
Sabit	22,824	12,301	0,000	118,846	12,592	0,000	104,448	10,806	0,000	97,244	8,563	0,000
Demokratik Anne Baba Tutumu	0,162	3,565	0,000	-	-	-	0,475	2,009	0,045	0,424	1,766	0,078
Koruyucu İstekçi Anne Baba Tutumu	0,099	2,938	0,003	-	-	-	-0,221	-1,257	0,210	-0,252	-1,42	0,156
Otoriter Anne Baba Tutumu	0,004	0,071	0,944				0,981	3,554	0,000	0,980	3,552	0,000
Benlik Saygısı	-	-	-	0,694	2,732	0,007	-	-	-	0,316	1,206	0,228
F	20,404			7,462			15,003			11,629		
Model (p)	0,000			0,007			0,000			0,000		
R²	0,127			0,016			0,095			0,096		

Model 1’de demokratik anne baba tutumu, koruyucu istekçi anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu ile benlik saygısı arasındaki ilişki belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=20,404$; $p=0,000<0.05$). Benlik saygısı düzeyinin belirleyicisi olarak demokratik anne baba tutumu, koruyucu istekçi anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,127$). Bireylerin demokratik anne baba tutumu düzeyi benlik saygısı puanını arttırmaktadır ($\beta=0,162$). Koruyucu istekçi anne baba tutumu düzeyi benlik saygısı puanını arttırmaktadır ($\beta=0,099$). Bireylerin otoriter anne baba tutumu düzeyi benlik saygısı düzeyini etkilememektedir ($p=0.944>0.05$).

Model 2’de benlik saygısı ile saldırganlık arasındaki ilişki belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=7,462$; $p=0,007<0.05$). Saldırganlık düzeyinin belirleyicisi olarak benlik saygısı değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,016$). Bireylerin benlik saygısı puanı saldırganlık düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,694$).

Model 3’de demokratik anne baba tutumu, koruyucu istekçi anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu ile saldırganlık arasındaki ilişki belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=15,003$; $p=0,000<0.05$). Saldırganlık düzeyinin belirleyicisi olarak demokratik anne baba tutumu, koruyucu istekçi anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,095$). Bireylerin demokratik anne baba tutumu düzeyi saldırganlık düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,475$). Bireylerin koruyucu istekçi anne baba tutumu düzeyi saldırganlık düzeyini etkilememektedir ($p=0.210>0.05$). Bireylerin otoriter anne baba tutumu düzeyi saldırganlık düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,981$).

Model 4’de demokratik anne baba tutumu, koruyucu istekçi anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu, benlik saygısı ile saldırganlık arasındaki ilişki belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=11,629$; $p=0,000<0.05$). Saldırganlık düzeyinin belirleyicisi olarak demokratik

anne baba tutumu, koruyucu istekçi anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu, benlik saygısı değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,096$). Bireylerin demokratik anne baba tutumu düzeyi saldırganlık düzeyini etkilememektedir ($p=0.078>0.05$). Bireylerin koruyucu istekçi anne baba tutumu düzeyi saldırganlık düzeyini etkilememektedir ($p=0.156>0.05$). Bireylerin otoriter anne baba tutumu düzeyi saldırganlık düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,980$). Bireylerin benlik saygısı düzeyi saldırganlık düzeyini etkilememektedir ($p=0.228>0.05$).

Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda otoriter anne baba tutumunun benlik saygısı üzerinde ilişkisinin olmadığı ve doğrudan saldırganlığı etkilediği saptanmıştır. Koruyucu İstekçi Anne Baba Tutumunun benlik saygısı üzerinde etkili olduğu fakat saldırganlık üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir. Otoriter anne baba tutumu ve Koruyucu İstekçi Anne Baba Tutumu için Baran ve Kenny'nin belirlemiş olduğu aracılık şartları sağlanmadığından aracılık etkisinden söz edilememektedir. Demokratik Anne Baba Tutumunun hem benlik saygısı ve saldırganlık üzerinde etkili olması ve benlik saygısı ile birlikteki modelde (Model 4) etkinin ortadan kalkıyor olması benlik saygısının aracı değişken olduğunu göstermektedir. Bu aracılık etkisini kesinleştirmek için sobel testi uygulanmıştır. Sobel testlerine ilişkin tablolar aşağıda görülmektedir.

Tablo IV.19: Demokratik Anne Baba Tutumu İle Saldırganlık Benlik Saygısının Aracılık Rolüne İlişkin Sobel Testi

Input:		Test statistic:	Std. Error:	p-value:
a	0.162	Sobel test: 2.47925217	0.02770513	0.01316582
b	0.424	Aroian test: 2.43044704	0.02826147	0.01508021
s _a	0.045	Goodman test: 2.53112068	0.02713739	0.01136987
s _b	0.124	Reset all	Calculate	

Demokratik Anne Baba Tutumunun saldırganlık üzerine etkisinde benlik saygısının tam ara değişken olduğu anlaşılmaktadır ($Z=-2,479$; $p<0,05$).

ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Yapılan analizler sonucunda ulaşılan bulgular doğrultusunda araştırmanın hipotezi (ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkiye benlik saygısı düzeylerinin etkisi vardır.) kısmen desteklenmiştir. Ergenlik dönemindeki bireylerde anne baba tutumu ve saldırganlık davranışı arasındaki ilişkiyi, benlik saygısının düzeyi sadece demokratik anne baba tutumunda aracı olarak etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak koruyucu/istekçi ve otoriter anne baba tutumunda benlik saygısı düzeyinin saldırganlık davranışı üzerinde doğrudan bir etkisi bulunamamıştır.

Bulunan diğer sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Bireylerin orta düzeyde benlik saygısına sahip olduğu görülmüştür.
- Bireylerin saldırganlık düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.
- Bireylerin ebeveyninden en çok koruyucu tutum algıladıkları görülmüştür.
- Bireylerin cinsiyetleri arasında anne babalarından algıladıkları demokratik tutum alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Erkeklerin kızlara oranla anne babalarından algıladıkları demokratik tutum düzeylerinin daha yüksek oldukları saptanmıştır.
- Bireylerin kendilerine yakın hissettikleri kişiler arasında otoriter tutum ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Kendisine kimseyi yakın görmeyen bireylerin diğer bireylere oranla anne babalarından algıladıkları otoriter tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- Bireylerin anne babalarından algıladıkları demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin anne babalarından algıladıkları demokratik tutum düzeyi arttıkça bireylerin benlik saygısı düzeyleri de artmaktadır.
- Bireylerin anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile benlik saygısı ölçeğinden aldıkları

puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum düzeyi arttıkça bireylerin benlik saygısı düzeyleri de artmaktadır.

- Bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum ölçeğinden aldıkları puan arttıkça bireylerin benlik saygısı düzeyleri düşmektedir.
- Bireylerin anne babalarından algıladıkları demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin anne babalarından algıladıkları demokratik tutum ölçeğinden aldıkları puan arttıkça bireylerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan da düşmektedir.
- Bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin anne babalarından algıladıkları otoriter tutum ölçeğinden aldıkları puan arttıkça bireylerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan da artmaktadır.
- Bireylerin benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin benlik saygısı arttıkça bireylerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan da düşmektedir.

BÖLÜM V

V. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışma; ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışı, algılanan anne baba tutumları ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırılması amacıyla gerçekleştirilmiş bu çalışmadan elde edilen veriler literatür ışığında tartışılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular daha önce yapılan araştırmaların bazı bulgularıyla benzer sonuçlar göstermektedir. Örneklem grubu bulguları cinsiyet özelliği açısından değerlendirildiğinde anne baba tutumu puan ortalamaları değerlendirildiğinde anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Erkekler kızlara oranla ebeveynlerinden daha çok demokratik tutum algıladıkları görülmüştür. Genel olarak da grubun ebeveynlerinden algıladıkları tutumun koruyucu tutum olduğu sonucuna varılmıştır. Fakat Yıldırım (2004)'ın hem annelerin hem de babaların kızlara oranla erkek çocuklarına daha koruyucu, daha anlayışlı ve erkeklerin disiplinine kızlardan daha çok önem verdikleri şeklindeki bulgusu ile ters düşmektedir. Bu bilgiler ışığında, sınavlar döneminde kızların erkeklere oranla ebeveyn ve çevre ile ilgili sıkıntıları daha yoğun yaşamış olabildikleri, aynı zamanda ebeveyninden de yeterince destek görmedikleri düşünülebilir. Bu sebeple, “cinsiyetler arasında ayrımcılık yapma”, “kız ve erkek öğrenciler için üniversiteye girmenin ve meslek edinmenin önemi” gibi konuların anne baba eğitim programları çerçevesinde ele alınarak anne babaların bu konularda bilgilendirilmeleri yararlı olabilir (Yıldırım, 2004).

Sezer ve Oğuz (2010)'a göre; koruyucu ana baba tutumlarında çocuklar ebeveyni tarafından aşırı derecede koruma ve denetleme durumu söz konusudur. Her türlü meselede çocuklarına fazlasıyla müdahale ederek, çocuklarının kendi benliklerini istenilen seviyede gelişmesini engellenmektedir. Sebeplerine baktığımızda; çocukların kendilerinin yapabileceği pek çok şeyi ebeveyni tarafından yerine getirildiğinden dolayı çocukların kendi kendine yaşayarak öğrenmelerine

kısıtlamış olunmaktadır. Bunların sonunda da çocuklar, aşırı derece ebeveyn bağımlı, kendine karşı güvensiz ve duygusal acıdan da problemler yaşayan bireyler olmasına sebep olmaktadır (Gönen, 2014). Koruyucu tutuma daha çok bir çocuğu ebeveyn de sıklıkla karşılaşmaktadır (Tuzgöl, 1998). Yavuzer (2000) koruyucu anne baba tutumla ile yetişmiş çocuklar da, kendinden emin olamama, kararsızlık, doyumsuzluk gibi karakter yapıları da göstermekte, duygularını kontrol edememe gibi durumların gelişmemekte olduğunu ifade etmektedir (Gönen, 2014).

Ebeveynin aşırı derecede koruyucu tutum sergilemesi çocuğun ergenlik dönemindeki psiko-sosyal olgunluğun gelişimine önemli derecede zedeleyici olmakta, kendine özgü bir karakterinin olmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuğa kendi kişiliği tanıma ve ifade etme imkânı vermemek, psiko-sosyal yönden gelişmesini zedelenmesine sebep olmaktadır. Kızgınlık, huzursuz olma, dikkatini toplayamama gibi özellikler, aşırı derece korunmuş olan çocuklarda belirgin bir şekilde görülmektedir. Çocuğun benlik kimliği ve psiko sosyal yönden gelişimi ile anne-baba tutumu arasında sıkı bir ilişkinin olması anne-baba tutumlarının olumlu olumsuz etkileri ilgili araştırmaların yapılmasını gerekli olduğunu bize göstermektedir (Gönen, 2014).

Bireylerin yaşları ilerledikçe bireylerdeki görev ve sorumlulukların artması, ebeveyn ve çevre ile ilişkilerdeki farklılaşmalar ve çatışmalar neticesinde, anne babalardan algılan tutum düzeylerinde de değişimler olabileceği varsayılır. Fakat araştırmamızda ulaşılan bulgular, ele alınan örneklem grubumuz için bu varsayımı destekler nitelikte olmamıştır. Araştırmamızda, ergenlerin yaşı ile algıladıkları anne baba tutumları ile ilişkisini incelediğimizde yaş ile anne baba tutumları (koruyucu, otoriter, demokratik) arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu sonuç Aslan (2005)'ın, "Ergenlerde Ana- Baba tutumu, Sınav kaygısı, Ders Çalışma Becerilerinin Lise Giriş Sınavını Yordama Düzeyleri" adlı çalışması ile benzerlik göstermektedir.

Torucu (1990)'nın "13-14 yaşındaki bireylerle yapmış olduğu araştırmasında, şu bulguya ulaşılmış; "demokratik tutum sergileyen ana-babaların çocuklarının benlik saygısının otoriter tutum sergileyen ana-babaların çocuklarının

benlik saygısına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Yaptığımız çalışmada da anne babalardan algılanan demokratik tutum arttıkça bireylerin benlik saygısının arttığı görülmüştür. Bu açıdan sonuçlar Torucu'nun yapmış olduğu çalışmasıyla paralellik gösterdiğini görmekteyiz.

Günümüzde toplum, ergenlik çağı ve aile ilişkilerini içeren konularla daha çok ilgilenmektedir. Ergenlik döneminde normal ve anormalliğin belirlenmesinde güçlük yaşanan bir süreç olarak görülmektedir. Eski dönemlerde ergenliği karışıklık dönemi olarak kabul gören bu süreçte; duygusal yönden dalgalanmaların ve iniş çıkışların olmaması, anormal olarak değerlendirilmemektedir. Ancak daha sonra yapılan pek çok çalışmada ergenlerin çoğu için böyle bir karışıklığın olması gerekmediği sonucuna varılmıştır. Özellikle ebeveynin desteğini gerektiği kadar alabilen ergenler bu dönemi fazla karışıklık yaşamadan rahat bir biçimde geçirmektedir (Cerit, 2007). Kağıtçıbaşı (1998), toplumumuzda ebeveynin çocuklarında pasiflik ve bağıllık özelliklerini arttırdığını belirtmektedir. Anne ve babalar çocuklarından itaat edici, bağımlı ilişkilerini sürdürmelerini istemekte ve çocuklarına müdahale etmektedirler. Otoriter tutum, çocuğun bağımsızlık ve toplumsal yeterlilik duygularına ket vurduğunu ifade etmektedir. Psikodinamik teoriye göre ebeveyn ilişkilerinde samimi bir ilişki bağı geliştiremeyen ergenlerde depresif belirtilerin artmakta olduğu görülmektedir (Gençtan, 1993). Yaptığımız araştırmada da anne babalardan algılanan otoriter tutum arttıkça bireylerin benlik saygısının düştüğü ve aynı zamanda saldırganlık düzeylerinde arttığı görülmüştür. Bu açıdan sonuçlar, ortaya koyulan teoriyle paralellik gösterdiğini görmekteyiz.

Ebeveynin hoşgörülü olduğu aynı zamanda demokratik tutumun sergileyebilen ailelerde çocuklar bir çok açıdan gelişimlerini olumlu yönde sürdürebilmektedirler. Yapılan araştırmalar ebeveyni demokratik olarak algılayan çocukların daha az psikolojik belirti gösterdiklerini ve benlik saygılarının daha yüksek olduğunu ve sosyal kaygı düzeylerinin de daha düşük olduğunu göstermektedir (Sezer ve Oğuz, 2010).

Koşulsuz kabul tüm bireylerin benlik yapılarını güçlendiren bir tutumdur. Ergenlere de her koşulda kabul edici bir tutumla yaklaşma önemli ve gereklidir.

Koşulsuz sevgi, saygı ve kabul ergenlerin ben değerini ve kendilerini olumlu algılamalarını sağlar (Aydın, 1997).

Saldırgan davranışlara neden olabilen unsurlarda da pek çok ayrı görüş söz konusudur. Bazı kuramcılar saldırganlığın doğuştan getirilen bir içgüdü olduğunu ve bu davranışa engel olmanın mümkün olunamadığını düşünürken bazı kuramcılara göre de saldırganlığın sonradan sosyal etkenlerle edinilen ve önlenabilir bir davranış olduğu belirtilmektedir. Benlik gelişiminde etkili olan önemli sosyal etkenlerden biri de ebeveyn tutumlarıdır. Yavuzer (1991) ise aşırı derecede otoriter tutum ile tutarsız ebeveyn tutumları ile yetiştirilen çocuklarda saldırgan davranışlara daha sık görüldüğünü vurgulamıştır (Tuzgöl, 2000).

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı'nın yaptığı bir araştırmaya göre toplumumuzda ailelerin üçte birinde aile içinde fiziksel yönden zor kullanıma davranışının olduğu tespit edilmiştir. Fiziksel yönden zor kullanmakta olan ailelerin dörtte üçünün çocukların zor kullanımına şahit oldukları ve bu çocukların zor kullanımından sonrasında aşırı derece tedirgin olma, korku, içine kapanma, saldırganlık biçiminde tepki verdikleri gözlenmiştir (Yıldız ve Erci, 2011).

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda; bireyin gerek çocukluk döneminde gerekse ergenlik döneminde ailesi tarafından bireylere gösterilen tutumların kişinin yaşamının her döneminde olumsuz veya olumlu olarak etkileyebildiği görülmektedir. Ebeveynden algılanan tutumun (demokratik, koruyucu, otoriter) kişilerin yaşama karşı düşüncelerini ve duygularını etkilemektedir. Bu nedenle psikolojik yönden çocukluk ve ergenlik çağında algılanan anne baba tutumu bireylerde yarattığı psikolojik faktörler önemlidir.

Yapılan çalışma doğrultusunda bireylere, ailelere ve alanda çalışan psikologlara şu önerilerde bulunmakta fayda vardır:

Çocukluk ve ergenlik döneminde bireyin ailesinden gördüğü tutumun bireyin yaşamının her döneminde olumlu veya olumsuz olarak etkileyebileceğinden dolayı özellikle ilkokullarda gerek eğitimciler gerekse de velilerin bu konularda eğitilmesi

gerektiği ve bu alanda eğitim vermesi için psikologların okullara görevlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Okul bünyesinde rehberlik hizmeti tarafından ebeveyn tutumları çerçevesinde grup veya bireysel rehberlik verilebilir.

Okullarda yürütülen rehberlik faaliyetleri ergenlerin ailelerini de iini alabilecek biçimde düzenlenmelidir. Ailelere demokratik, otoriter, koruyucu ebeveyn tutumları ile yetişen ergen davranışlarının farkı anlatılmalı ve demokratik aile tutumunun ergenin benlik saygısını olumlu yönde geliştirdiği vurgulanmalıdır.

Yapılan araştırmada çocukluk ve ergenlik çağında annesi ve babasından aşırı baskı veya da aşırı ilgisizliğe maruz kalınmış olması bireylerin yaşamlarını olumsuz etkilediği ayrıca saldırganlıkla da ilişkili olduğu görülmüştür. Çocukluk ve ergenlik döneminde ailesi tarafından aşırı otoriteyle veya aşırı ilgisizlikle büyütülen bireylerin ileriki yaşlarında saldırgan davranışlarda bulunmayı tetikleyebileceği için kurumlara saldırganlık eğilimi gösterme tanısıyla gelmiş bireylerin temelde yatan sorunları öğrenirken bireylerin anne babalarından algıladığı tutumunda uzman kişiler tarafından belirlenmesi önem teşkil etmektedir.

Ergen ailelerine yardımcı olmak amacıyla konunun uzmanlarından oluşan danışma merkezleri oluşturulmalıdır. Oluşturulan danışma kurulları, çeşitli kurs, seminer ve toplantılar düzenleyerek ayrıca broşür ve kitapçıklar hazırlayarak anne ve babaların ihtiyaç duydukları konuda bilgilenmeleri sağlanabilir.

ocuk eğitimiyle ilgili olarak ebeveynlere, özellikle annelerin ve çocuğa bakım veren kişilerin ocuk eğitimi ve bakımı konusunda ve eğitilmesinin faydalı olacağı düşünülebilir.

Araştırma sonuçlarının, kontrol grubu kullanılarak sağlıklı bireylerle ile de karşılaştırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aracı, A. (2012). ‘Erken Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Anne-Baba ve Arkadaşlara Bağlanma ile Saldırganlık Düzeyinin İncelenmesi’. *Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.*
- Aslan SA. (2005). “Ergenlerde Ana-Baba Tutumu, Sınav Kaygısı, Ders Çalışma Becerilerinin Lise Giriş Sınavını Yordama Düzeyleri”. *Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.*
- Avcı, R. (2006). ‘Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi’. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.*
- Aydın, B. (1997), “Çocuk ve Ergen Psikolojisi”. *İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları No:1.*
- Başal, H.A., M.T. Derman ve P. Peymi. (2010). ‘Sokakta Çalıştırılan Çocukların Benlik Saygısı, Denetim Odağı ve Umutsuzluk Düzeyleri’. *Journal of News World Sciences Academy. 5. 1. 2010. 89-106.*
- Başaran, C. (2008). ‘Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi’. *Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.*
- Boxer, P. ve Tisak, M.S. (2003). Adolescents’ Attributions about aggression: An Initial investigation. *Journal of Adolescence, 26, 559-573.*
- Cerit,T.(2007). “Ergenlerin Aile İlişkilerini Algılamalarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”. *Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi , Ankara*
- Güner, İ. (2007). ‘Çatışma Çözme Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Ve Problem Çözme Becerileri

- Üzerine Etkisi'. *Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.*
- Ceral, S., ve Dağ, İ. (2005). 'Ergenlerde Algılanan Anne-Baba Tutumlarına Bağlı Benlik Saygısı, Depresiflik ve Genel Psikolojik Belirti Düzeyi Farklılıkları'. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi, 13(4), 233-241.*
- Çağdaş, A. (2002). 'Anne-Baba Çocuk İletişimi'. *Ankara: Nobel Yayınları.*
- Dağ, İ. ve ark. (2005). 'Televizyon Programlarındaki Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliği ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri'. *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Özel Çalışma Grubu Raporu, Ağustos, 2005.*
- Dilek, H. (2007). 'Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Lise II. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı İle Anne Babalarının Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi'. *Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Erdoğan, G. (2013). '13-18 Yaş Obez Tanısı Almış Ergenlerin Anne-Baba Tutumu Ve Sosyal Fizik Kaygı İle İlişkinin Normal Ergenlerle Karşılaştırılması'. *Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Gençtan, E. (1993). "Psikodinamik Psikiyatri Ve Normal dışı Davranışlar". *10.Basım İstanbul: Remzi Kitabevi.*
- Gönen, G. (2014). 'Algılanan Anne Baba Tutumunun Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel Çarpıtmaları Ve Kişilik Yapıları İle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi', *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.*
- Gökbüzoğlu, B. (2008). 'Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi'. *Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*

- Gümüş, S. Y. (2011). ‘Saldırganlık İle Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’. *Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Hamarta ve ark., (2010). ‘Lise Öğrencilerinin Utangaçlıklarının Algılanan Anne Baba Tutumları ve Problem Çözme Yaklaşımları Açısından İncelenmesi’. *Aile ve Toplum Yıl: 11 Cilt: 6 Sayı: 22 Nisan-Mayıs-Haziran.*
- Hanımoğlu, E. (2010). ‘Seviye Belirleme Sınavına Girecek Olan İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Sınav kaygısı, Mükemmeliyetçilik Ve Anne-Baba Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’. *Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.*
- Howard, DE., Cross, SI., Li X., Huang, W. (1999). ‘Parent-Youth Concordance Regarding Violence Exposure: Relationship to Youth Psychosocial Functioning’. *Journal of Adolescent Health. 1999: 25(6): 396-406.*
- Hortaçsu, N. (2003). ‘Çocuklukta ilişkiler: Ana Baba Kardeş ve Arkadaş’. *Ankara: İmge Yayınevi.*
- İşleroğlu, S. (2012). ‘Lise Öğrencilerinde Öznel İyi Oluşun Benlik Saygısı, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ve Duyguları İfade Etme Eğilimine Göre Yordanması’. *Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.*
- Kaplan, B. (2012). ‘Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’. *Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.*
- Karaboğa, M. (2011). ‘Çocuklarda Bağlanma Stilleri Ve Benlik Saygısının Aleksitimi Üzerindeki Yordayıcı Rolünün İncelenmesi’. *Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.*
- Karataş Z. (2002). ‘Anne Baba Saldırganlığı İle Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’. *Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.*

- Kaya ve ark., (2012). ‘Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi’. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2012) 208-225.
- Koçak, E. (2008). “Ergenlerde Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Saygısı ve Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi”. *Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana*.
- Köknel, Ö. (2001). ‘Kimliğini Arayan Gençliğimiz’. *Altın Kitaplar, Çağaloğlu: İstanbul*.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). ‘Ergenlik Psikolojisi’. *İstanbul: Remzi Kitapevi*.
- Kurtyılmaz, Y. (2011). ‘Üniversite Öğrencilerinin İlişkisel Saldırganlık İle Benlik Saygısı, Sosyal Bağlılık Ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler’. *Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir*.
- Nair, B. (2014). ‘Ergenlerin Saldırganlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi’. *Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas*.
- Ostrowsky, M. K. (2010). Are violent people more likely to have low self-esteem or high self-esteem? *Aggression and Violent Behavior*, 15, 69–75.
- Öğülmüş, S. (1995), ‘Okullarda (Liselerde) Şiddet ve Saldırganlık’. *Yayınlanmamış Araştırma Raporu*.
- Özdemir, O. Ve ark., (2012). ‘Kişilik Gelişimi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar’. *Current Approaches in Psychiatry* 2012; 4(4):566-589
- Özmen, S. K. (2004). ‘Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları’. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37(2), 27-39.

- Özmen, F. (2007). 'Algılanan Aile İçi İletişim Biçimlerinin Ergenlerin Benlik Saygısına Etkisi Ve Bir Uygulama Örneği'. *Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.*
- Özşaker, M. (2008). '12-14 Yas Çocukların Motorsal Performans Ve Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi'. *Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.*
- Öztürk, N. (2008). 'Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi'. *Bilim Uzmanlığı Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.*
- Salmivalli, C. (2001). Feeling good about oneself, being bad to others? Remarks on self-esteem, hostility, and aggressive behavior. *Aggression and Violent Behavior*, 6, 375-393.
- Seyhan, D. (2008). 'Tutuklu/Hükümlü Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri, Aile Ve Çevre Özelliklerinin İncelenmesi'. *Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.*
- Sezer, Ö. (2010). 'Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları Ve Bazı Faktörlerle İlişkisi'. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Haziran 2010. Cilt: VII, Sayı: I, 1-19.*
- Steinberg, L. (2007). 'Ergenlik'. *1. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi 2007; 20-27, 157-160, 301 303.*
- Şahan, M. (2007). 'Lise Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi'. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Taysi, E. (2000). 'Benlik Saygısı, Arkadaşlardan ve Aileden Sağlanan Sosyal Destek: Üniversite Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma'. *Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Temel, Z. F., Aksoy, B. A. (2001). 'Ergen ve Gelişimi'. *Ankara: Nobel Yayıncılık.*

- Terzi, Cansu, K., (2009), ‘Ergenlerde Saldırganlığın Madde Bağımlılığı ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi, Gazi Üniversitesi’, *Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.*
- Torucu, Koçak, B. (1990). “13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-Ekonomik Düzeyi ve Anne-Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp, Karşılaştırılması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.*
- Totan, T. Ve Yöndem, Z. D. (2007). ‘Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi’. *Ege Eğitim Dergisi 2007 (8) 2: 53–68.*
- Turan, A. F. (2010). ‘Üniversite Öğrencilerinin İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalarını Yordamada Yalnızlık, Benlik Saygısı, Yaş, Cinsiyet Ve Romantik İlişki Yaşama Durumunun Rolü’. *Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.*
- Tuzgöl, M. (1998). ‘Ana-baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi’. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Tuzgöl, M. (2000). ‘Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi’. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2, (14), 39 – 48. . 2000 2(14):39-48.*
- Ulusoy, O. (2008). “Ergenlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Saldırganlık İlişkisi”. *Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.*
- Ümit, N. (2010). ‘Ergenlerin Duygusal Zekaları Ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’. *Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Yaprak, B. (2007). ‘İlköğretim Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumunun Diskriminant Analiziyle Belirlenmesi ve Benlik Saygısı ile Olan İlişkisinin

Değerlendirilmesi Üzerine Bir Uygulama'. *Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.*

Yarapsanlı, B. (2011). 'Çocuklarda Depresyon Belirtilerinin Yordanmasında Yaşanmış Olumsuz Olaylar, Algılanan Anne-Baba Tutumu, Öğrenilmiş Çaresizlik ve Umutsuzluğun Rolü'. *Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*

Yavuzer, H. (2000). 'Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu'. *İstanbul: Remzi Kitabevi.*

Yavuzer, H. (2005). 'Ana-Baba ve Çocuk'. *İstanbul: Remzi Kitabevi.*

Ybrant, H. (2008). TheRelationBetween Self-ConceptandSocialFunctioning in Adolescence. *Journal of Adolescence*.2008: 31: 1-16.

Yıldız, E. Ve Erci, B. (2011). 'Anne Baba Tutumları İle Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi'. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2011;1(3): 6-11.*

Yıldırım, İ. (2004). "Depresyonun Yordayıcı Olarak Sınav Kaygısı, Gündelik Sıkıntılar ve Sosyal Destek". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27, s.241-250.*

Yılmaz, G. G. (2009). 'Suça Sürüklenen Ve Suça Sürüklenmeyen Ergenlerin Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması'. *Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*

Yılmaz, E. (2011). 'Benlik Saygısı, Kontrol Odağı Ve Öğrenme Stilllerinin Akademik Başarıya Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma'. *Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*

Yücel, Y. (2013). "Ortaokul Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumlarının, Benlik Saygısı ve Öğrenilmiş Çaresizlik İle İlişkisi". *Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*

EKLER

EK.1.

Bilgilendirme ve Onay

Beykent Üniversitesi, Klinik Psikoloji yüksek lisans programı kapsamında bitirme tezim için yaptığım araştırmaya katılmaya davetlisiniz. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük ilkesine bağlı olup katılmayı reddetmeniz herhangi bir cezaya ya da elde edilecek herhangi bir yararın kaybedilmesine kesinlikle yol açmayacaktır. Aynı şekilde araştırmaya katılmayı kabul ettikten sonra da araştırmanın herhangi bir yerinde hiçbir neden göstermeksizin araştırmadan çekilebilirsiniz. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Anketlerin herhangi yanlış ya da doğru bir cevabı yoktur. Lütfen, anketlerde hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Bu anketlere vereceğiniz cevaplar yalnızca araştırmacı tarafından bilinecek ve gizli kalacaktır.

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Emine Sevinç ÇAĞLAR

Araştırmacı
Psk. Ecem ŞAHİN
E-mail: ecem.sahin7@gmail.com

Yardım ve katkılarınız için teşekkür eder, saygılar sunarım.
Psk. Ecem ŞAHİN

*Gerekli

GÖNÜLLÜNÜN ÇALIŞMAYA KATILMA ONAYI *

Araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama altında olmaksızın gönüllü olarak katılıyorum. Araştırmaya katılmayı reddetme hakkına sahip olduğum bana bildirildi. Sorumlu araştırmacıya haber vermek kaydıyla, hiçbir gerekçe göstermeksizin istediğim anda bu çalışmadan çekilebileceğimin bilincindeyim. Bu çalışmaya katılmayı reddetmem ya da sonradan çekilmem halinde hiçbir sorumluluk altına girmediğimi biliyorum. Çalışmanın sonuçları bilimsel toplantılar ya da yayınlarda sunulabilir. Ancak, bu tür durumlarda kimliğim kesin olarak gizli tutulacaktır. Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce gönüllüye verilmesi gereken bilgileri gösteren içeriği ve anlamı, yazılı ve sözlü olarak açıklandı. Aklıma gelen bütün soruları sorma olanağı tanındı ve sorularıma doyurucu cevaplar aldım. Bu koşullarla, söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

ONAYLIYORUM

İMZA

EK.2.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: K () E ()

Anne-Babanızın birliktelik durumu:

- a. Birlikteler
- b. Boşandılar
- c. Annem, babam dışında biriyle evli
- d. Babam, annem dışında biriyle evli
- e. Annem ve babam boşandılar, şuanda ikisi de bir başkasıyla evli

Kiminle yaşamaktasınız:

- a. Annem ve babam ile
- b. Annem ile
- c. Babam ile
- d. Annem ve eşi ile
- e. Babam ve eşi ile

Evde kendinizi yakın hissettiğiniz kişi:

- a. Annem
- b. Babam
- c. Üvey annem
- d. Üvey babam
- e. Hiç kimse

EK.3.**ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ**

D – 1 Açıklama: Aşağıdaki sorulara en uygun bulduğunuz cevabı işaretleyiniz. Hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.	HİÇBİR ZAMAN	NADİREN	BAZEN	GENELLİKLE	ÇOĞU ZAMAN	HER ZAMAN
1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.	1	2	3	4	5	6
2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.	1	2	3	4	5	6
4. Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.	1	2	3	4	5	6
5. Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.	1	2	3	4	5	6
6. Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.	1	2	3	4	5	6
7. Genel olarak kendimden memnunum.	1	2	3	4	5	6
8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.	1	2	3	4	5	6
9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6

EK.4.**SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ**

Açıklama: Aşağıdaki sorulara en uygun bulduğunuz cevabı işaretleyiniz. Hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Çoğu zaman	Her zaman
1. Kendime kazandığım başarı derecesine göre değer veririm.	1	2	3	4	5	6
2. Kavga ve çatışmadan kaçınırım.	1	2	3	4	5	6
3. Benim görüşlerime zıt olan görüşleri alt etmekten hoşlanırım.	1	2	3	4	5	6
4. İnsanlar özellikle iyiliksever ve yumuşaktırlar.	1	2	3	4	5	6
5. Beni kıran insanların mahvolduğunu görmek isterim.	1	2	3	4	5	6
6. İnsanları eğitmek için hatalarını cezalandırmak gerekir.	1	2	3	4	5	6
7. Bana hakaret eden insanı yumruklayıp yere sermek isterim.	1	2	3	4	5	6
8. Konuşurken karşımdakinin anlamını bilmediğini düşündüğüm kelimeleri kullanmaktan kaçınırım.	1	2	3	4	5	6
9. İnsanın her durumda kendi çıkarını koruması doğaldır.	1	2	3	4	5	6
10. Başkalarının görüşümü kabul etmemeleri beni rahatsız etmez.	1	2	3	4	5	6
11. Bana yapılan her tür eleştiri kendime duyduğum saygıyı zedeler.	1	2	3	4	5	6
12. Karşılık göreceğimden emin olmadan sevgimi açığa vurmam.	1	2	3	4	5	6
13. Davranışlarımda kendi çıkarlarımı ön plana aldığım zamanlar suçluluk duyarım.	1	2	3	4	5	6
14. Konuşmalarımda küfür kullanırım.	1	2	3	4	5	6
15. İnsanlar bencil ve acımasızdır.	1	2	3	4	5	6
16. Başkalarına zarar vermemeye özen gösteririm.	1	2	3	4	5	6
17. Bir yarışmada kazanamadığım zaman hakkımın yendiği duygusuna kapılırım.	1	2	3	4	5	6
18. Karşımdakiler üstünlüğümü kabul etmedikleri zaman bozulurum.	1	2	3	4	5	6
19. Gazetelerde özellikle cinayet haberlerini okurum.	1	2	3	4	5	6
20. İnsanların özünde kavgacı ve yıkıcı olma eğiliminin olduğuna inanırım.	1	2	3	4	5	6
21. Hatalarımı kolay kolay kabul edemem.	1	2	3	4	5	6
22. Elime geçeni fırlatıp atacak kadar sinirlendiğim olur.	1	2	3	4	5	6
23. Televizyonda cinayet sahnelerini seyretmekten hoşlanırım.	1	2	3	4	5	6
24. Karşımdakiler herhangi bir konuda üstünlüğümü kabul etmezlerse buna aldırış etmem.	1	2	3	4	5	6
25. Sokakta kavga eden insanları gördüğümde ilgiyle seyredirim.	1	2	3	4	5	6

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Çoğu zaman	Her zaman
26.Başkaları görüşümü kabul etmedikleri zaman bozulurum.	1	2	3	4	5	6
27.Beni kıran insanları bağışlamam.	1	2	3	4	5	6
28.İnsanları eğitmek için iyi davranışları ödüllendirilmeli.	1	2	3	4	5	6
29.İnsanların arada bir yaptıkları haksızlıklar için suçluluk duymalarına gerek yoktur.	1	2	3	4	5	6
30.Bu dünyada yaşamının tek yolu sert ve acımasız olmaktır.	1	2	3	4	5	6
31.Bana biri zarar verdiğinde “öcümü almalıyım” şeklinde düşünürüm.	1	2	3	4	5	6
32.Kendi görüşlerime zıt görüşleri dinlemekten hoşlanmam.	1	2	3	4	5	6
33.Elime geçeni atıp kırmak isteyecek kadar öfkelenmişim olmaz.	1	2	3	4	5	6
34.Üstünlüğümü kabul eden insanlarla beraber olmaktan hoşlanırım.	1	2	3	4	5	6
35.Eleştiriye kendimi geliştirmek için bir fırsat sayıp hoş karşılarım.	1	2	3	4	5	6
36.Başkalarının anlamını bilmedikleri kelimeleri kullanmaktan hoşlanırım.	1	2	3	4	5	6
37.Konuşmalarımda küfre yer vermem.	1	2	3	4	5	6
38.Bir yarışmayı kazanamadığım zaman rakibimin zayıf yanlarını düşünerek avunurum.	1	2	3	4	5	6
39.Gazetelerde özellikle sanat ve kültür etkinliklerine ilişkin haberleri okurum.	1	2	3	4	5	6
40.Filmlerdeki cinayet sahnelerine bakamam.	1	2	3	4	5	6
41.Akıllıca davranmayan kimseler alaya alınmaya mahkumdur.	1	2	3	4	5	6
42.Bende hata bulanların gördüğüm hatalarını hemen yüzlerine vururum.	1	2	3	4	5	6
43.İnsanlara yanıtlayamayacaklarını bildiğim sorular sorarım.	1	2	3	4	5	6
44.Benimle özelliklerim açısından aynı düzeyde olan insanlarla beraber olmak isterim.	1	2	3	4	5	6
45.Kızdığım insanların kusurlarını bulur, çevremdekilere anlatırım.	1	2	3	4	5	6

EK.5.

ANA – BABA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ

Açıklama:	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Çoğu zaman	Her zaman
Aşağıdaki sorulara en uygun bulduğunuz cevabı işaretleyiniz. Hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.						
1. Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiklerini hissettirmişlerdir.	1	2	3	4	5	6
2. Çok yönlü biri olarak büyümem için beni olanakları ölçüsünde desteklemişlerdir.	1	2	3	4	5	6
3. Her yaptığım isin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmişlerdir.	1	2	3	4	5	6
4. İlişkimiz, problemlerimi onlara açamayacağım kadar resmidir.	1	2	3	4	5	6
5. Arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, onlara iyi davranırlardı.	1	2	3	4	5	6
6. Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırırlar ve onların benden daha iyi olduklarını söylerlerdi.	1	2	3	4	5	6
7. Her zaman basıma kötü bir şey gelecekmiş gibi davranırlardı.	1	2	3	4	5	6
8. Bana hükmetmeye çalışırlardı.	1	2	3	4	5	6
9. Her konuda benim fikrimi de almaya özen göstermişlerdir.	1	2	3	4	5	6
10. Problemlerimi onlarla rahatlıkla konuşabilirim.	1	2	3	4	5	6
11. Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik ederlerdi.	1	2	3	4	5	6

12. Bugün bile alışverişe çıktığım zaman, beni alışverişte kandıracağım endişesiyle kendileri de gelmektedir.	1	2	3	4	5	6
13. Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemişlerdir.	1	2	3	4	5	6
14. Fiziksel ve duygusal olarak kendilerine yakın olmak istediğim zamanlar soğuk ve itici davranırlardı.	1	2	3	4	5	6
15. Yapmamam gereken şeylerin nedenini bana açıklarlar.	1	2	3	4	5	6
16. Sevmediğim yemekleri bana zorla yedirirlerdi.	1	2	3	4	5	6
17. Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemişlerdir.	1	2	3	4	5	6
18. Benim gibi bir evlatları olduğu için mutsuz olduklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
19. Küçüklüğümünden itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuşlardır.	1	2	3	4	5	6
20. Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	1	2	3	4	5	6
21. Her gittiği yere beni de götürür, evde yalnız kalmamı istemezdi.	1	2	3	4	5	6
22. Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak gördüler.	1	2	3	4	5	6
23. Cinsiyet konusunda karşılaştığım problemleri kendisine anlattığımda, çok ilgisiz davranırdı.	1	2	3	4	5	6
24. Onlarla yakınlaşmak istediğimde bana	1	2	3	4	5	6

sıcak bir şekilde karşılık vermişlerdir.						
25. Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır, parka, sinemaya vs. götürmeyi ihmal etmezlerdi.	1	2	3	4	5	6
26.Bana önemli ve değerli bir insan olduğum inancını vermişlerdir.	1	2	3	4	5	6
27. Paramı nelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde kontrol eder.	1	2	3	4	5	6
28. Her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadırlar.	1	2	3	4	5	6
29. Cinsellikle ilgili konularda kendileriyle konuşmamı istemezlerdi.	1	2	3	4	5	6
30.Benimle genellikle sert tonda ve emrederek konuşur.	1	2	3	4	5	6
31. Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamışlardır.	1	2	3	4	5	6
32. Aile ile ilgili kararlar alınırken benim fikrimi de sormuşlardır.	1	2	3	4	5	6
33.Benim iyiliğimi istediğini ama benim için iyyinin ne olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	1	2	3	4	5	6
34. Beni yapabileceğimden daha fazlasını yapmaya zorlarlar.	1	2	3	4	5	6
35. Beni olduğum gibi kabul etmişlerdir.	1	2	3	4	5	6
36. Başkalarına benden daha çok önem verir, daha nazik davranırlar.	1	2	3	4	5	6
37. İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok, daha iyisini yapmam gerektiğini söylerler.	1	2	3	4	5	6

38. Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak ederler.	1	2	3	4	5	6
39. Günlük olaylarla ilgili anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verirlerdi.	1	2	3	4	5	6
40. Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlarlar, kırık not aldığım da cezalandırırlardı.	1	2	3	4	5	6

ÖZGEÇMİŞ

20 Şubat 1990 tarihli, İstanbul ili Kadıköy ilçesi doğumluyum. İlk ve orta okulu aynı ilçede tamamladıktan sonra, 2008 yılında Beşiktaş ilçesinde bulunan Beşiktaş Atatürk Anadolu Lisesi'nden mezun oldum. Mezun olduğum 2008 yılında Bilgi Üniversitesi yüzde yüz burslu İngilizce Halkla İlişkiler bölümüne girmeye hak kazandım ve İngilizce Psikoloji bölümü ile çift anadal yaptım. İki lisans programını da tamamladıktan sonra, 2013 yılında Beykent Üniversitesi Klinik Psikoloji bilim dalında yüksek lisans eğitimime başladım. Yabancı dilim İngilizce olup, özel bir lisede psikolojik danışmanlık yapmaktayım.

Aday: Ecem ŞAHİN